

Rozdział III - Diagnoza opis obszaru i ludność

1. Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.

1.1 Potencjał demograficzny LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”

Obszar działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem” składa się z 9 gmin wiejskich oraz 1miejsko-wiejskiej – Kock. Teren LGD zamieszkuje ok 58 538 tys. ludności, z czego ok 49,2 % stanowią mężczyźni a ok 50,8 %. kobiety. Na obszarze LGD występuje zbilansowana struktura płciowa mieszkańców z niewielką przewagą kobiet. Szczegółowe dane dotyczące struktury ludności przedstawiono poniżej.

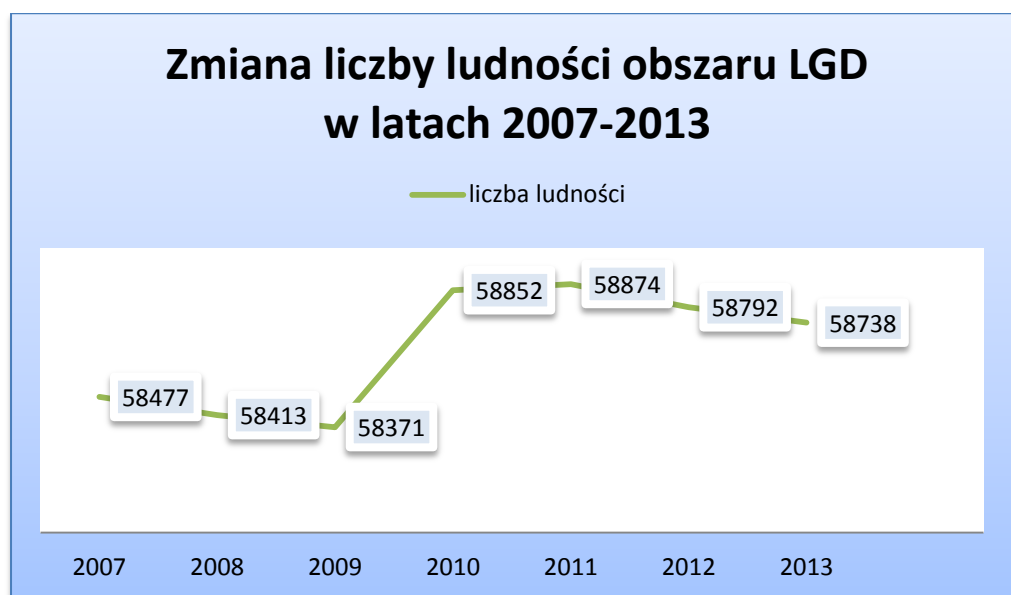
Tabela 1. Struktura ludności na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”.

Gmina	Liczba ludności	Mężczyźni	Kobiety	Gęstość zaludnienia os./km ²
		%	%	
Abramów	4192	50,2	49,8	50
Firlej	6020	49,3	50,7	48
Jeziorzany	2945	49,2	50,8	44
Kamionka	6414	48,4	51,6	57
Kock	6667	49,3	50,7	66
Lubartów	11158	49,4	50,6	70
Michów	6140	49,2	50,8	45
Niedźwiada	6280	49,8	50,2	66
Ostrówek	4026	48,0	52,0	45
Serniki	4896	48,9	51,1	65
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	58 738	49,2	50,8	56
lubelskie	2156150	48,5	51,5	86
Polska	38495659	48,4	51,6	123

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Z powyższych danych wynika, że najwięcej osób zamieszkuje w gminach: Lubartów, Kock oraz Kamionka, zaś najmniej w gminach Jeziorzany i Ostrówek. Obszar charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia - ok. 56 os./km², podczas gdy w woj. lubelskim średnia gęstość zaludnienia wynosi 86 os./km². Gminami o najwyższej gęstości zaludnienia są gminy: Lubartów, Kock, Niedźwiada i Serniki, z kolei w gminie Jeziorzany, Ostrówek i Michów obserwujemy się najniższą gęstość zaludnienia. **Liczba mieszkańców stanowi 2,7 % ludności w całym województwie lubelskim. Obszary wiejskie zamieszkuje 55 326 osób, co stanowi 94,2 % obszaru LGD. To znacznie więcej niż w Polsce, gdzie około 39,6 % mieszkańców kraju to ludność wiejska.**

Wykres 1. Zmiana liczby ludności obszaru LGD w latach 2007-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych

Powyższa wykres obrazuje zmianę liczby ludności obszaru LGD w latach 2007-2013. W latach 2009-2011 na analizowanym obszarze utrzymywał się trend związany z przyrostem ogólnej liczby ludności. Od 2011-2013 roku występuje niewielki ubytek liczby mieszkańców (w stosunku do szczytowego okresu w 2011 r. jest to około 136 osób). Łącznie na przestrzeni lat 2007-2013 liczba mieszkańców obszaru LGD zwiększyła się o 261 osób. Jednym z istotnych czynników wpływających na wartość kapitału społecznego jest wskaźnik przyrostu naturalnego ukazujący różnice między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów na badanym obszarze. Zmniejszająca się liczba ludności jest pochodną ujemnego przyrostu naturalnego, który utrzymuje się na obszarze LGD w analizowanych latach. W 2013 r. przyrost naturalny wyniósł -143,0 osób, przy czym w 2007 wynosił on tylko -45 osób. Analiza przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach ukazuje duże wewnętrzne zróżnicowanie. W gminach Kamionka, Kock odnotowano bardzo wysoki ujemny przyrost naturalny. W pozostałych gminach wartości przyrostu naturalnego wynosiły pomiędzy -5,0 do -17,0. Jedynie w gminie Lubartów przyrost naturalny był dodatni i wynosił 8,0. **Trend utrzymującego się na obszarze LGD ujemnego przyrostu naturalnego będzie powodował starzenie się społeczeństwa, przyczyni się do zamykania szkół, zwiększenia bezrobocia, zwiększenia wydatków na pomoc społeczną, wzrost wskaźnika obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym.**

Na obszarze LGD występuje ujemne saldo migracji (utrzymujące się w latach 2007-2010 oraz w latach 2012-2013) czyli więcej osób opuszczało ten teren, niż wprowadzało się. Najbardziej atrakcyjne są dla migrantów gminy Lubartów oraz Kamionka, w których saldo migracji w 2013 r. były dodatnie i wynosiły analogicznie 87,0 i 7,0. Największy ubytek mieszkańców w wyniku migracji dotknął zaś gminę Jeziorzany. W konsekwencji utrzymujące się ujemne saldo migracji będzie miało wpływ na zmniejszenie potencjału gospodarczego obszaru LGD. Z uwagi na fakt, iż jednym z czynników determinujących zmianę miejsca zamieszkania są czynniki ekonomiczne, wysoki ujemny wskaźnik migracji świadczy o niskiej atrakcyjności obszaru LGD, brakiem miejsc pracy, oraz satysfakcjonującego wynagrodzenia, a także podniesienia standardu warunków mieszkaniowych. Taki stan rzeczy może mieć związek z wyjazdami (emigracją) młodych mieszkańców obszaru LGD do nieopodal położonego miasta Lublin, w celu poszukiwania lepszej perspektywy pracy i lepszego standardu życia. Proces przemieszczania się ludności przyczynia się, ze względu na selektywność migracji (migrują przede wszystkim ludzie młodzi, lepiej wykształceni, bardziej przedsiębiorczy i

innowacyjni), do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy i obniżania ich jakości. Zagroženiem dla obszaru działania LGD stałoby się wówczas wyludnianie się obszarów wiejskich, głównie wskutek ubytku migracyjnego ludności.

Wykres 2. Zmiana salda migracji na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych

Strukturę wiekową ludności obszaru najlepiej przedstawić za pomocą liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, czyli od 0-17 lat, w wieku produkcyjnym, czyli 18-60 kobiety oraz 18-65 mężczyźni, a także poprodukcyjnym powyżej 60 lat dla kobiet i 65 dla mężczyzn. Struktura wieku ludności wykazuje zdecydowaną przewagę ludności w wieku produkcyjnym, która wynosi obecnie 61,5% ogólnej liczby ludności. Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców (w podziale na ekonomiczne grupy wieku) wskazują, że na analizowanym obszarze występuje korzystniejsza sytuacja demograficzna niż w woj. lubelskim. Wskazują na to dane z 2013 roku dotyczące udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogóle mieszkańców. Odsetek osób młodych w wieku przedprodukcyjnym na obszarze LGD wynosi 20,1 % a w województwie lubelskim 18,3%, także w przypadku analizy odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności widzimy utrzymującą się zależność: na całym obszarze LGD dane są lepsze niż średnia wojewódzka. Jedynie wskaźnik osób w wieku produkcyjnym jest niższy niż w woj. lubelskim – 62,7 %.

Tabela 2. Struktura wiekowa i charakterystyka zmian demograficznych w LGD.

STRUKTURA WIEKOWA I CHARAKTERYSTYKA ZMIAN DEMOGRAFICZNYCH				
Gmina	osoby w wieku przedprodukcyjnym	osoby w wieku produkcyjnym	osoby w wieku poprodukcyjnym	przyrost naturalny
Abramów	765	2544	883	-5
w tym kobiety:	384	1107	598	
Firlej	1204	3680	1136	-17
w tym kobiety:	576	1671	804	
Jeziorzany	517	1835	593	-13
w tym kobiety:	268	809	418	

Kamionka	1303	3971	1140	-27
w tym kobiety:	660	1843	804	
Kock	1334	4139	1194	-44
w tym kobiety:	672	1871	838	
Lubartów	2434	7029	1695	8
w tym kobiety:	1173	3267	1210	
Michów	1119	3702	1319	-12
w tym kobiety:	543	1699	877	
Niedźwiada	1294	3862	1124	-13
w tym kobiety:	621	1732	802	
Ostrówek	869	2320	837	-12
w tym kobiety:	438	1056	601	
Serniki	978	3032	886	-8
w tym kobiety:	493	1389	620	
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	11 817	36 114	10 807	-143
woj. lubelskie	395257	1352470	408423	-3111

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Tabela 3. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym oraz ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD.

Gmina	Liczba ludności w gminie	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Abramów	4192	115,4	64,8
Firlej	6020	94,4	63,6
Jeziorzany	2945	114,7	60,5
Kamionka	6414	89,5	61,5
Kock	6667	91,3	61,1
Lubartów	11158	69,6	58,7
Michów	6140	117,9	65,9
Niedźwiada	6280	86,9	62,6
Ostrówek	4026	96,3	73,5
Serniki	4896	90,6	61,5
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	58 738	91,5	62,6

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Drugi wskaźnik obciążenia demograficznego pokazuje jak wiele osób w wieku nieprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. Im wyższa wartość, tym większe obciążenie demograficzne – jedna osoba pracująca musi bowiem utrzymać większą liczbę osób pozostających bez pracy. Średnia krajowa w 2013 roku wynosiła 57,6 wyniki obszaru są nieco wyższe niż średnia. Największe zróżnicowanie jest w przypadku pierwszego wskaźnika obciążenia tj. liczbę osób w wieku poprodukcyjnym do 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (stosunek liczby osób starszych do dzieci). Wynosi on na obszarze LGD 91,5 i jest niższy od wskaźnika dla kraju (101,2).

Analiza dotychczasowej struktury demograficznej pokazuje, że obszar LGD charakteryzują wartości znacznie lepsze niż średnia województwa i kraju. Jednak wyniki analiz pokazują, że w gminach Abramów, Jeziorzany, Michów zaczynają odczuwać silną presję demograficzną związaną ze wzrostem odsetka najstarszych mieszkańców. W kolejnych latach liczba osób w wieku poprodukcyjnym ulegnie dalszemu wzrostowi, co wymusi rozwój usług i produktów kierowanych do osób w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 4. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia (2011 rok).

Powiat	Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia					
	wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i brak
lubartowski	11,8	27,8	21,3	5,7	27,2	2,0
woj. lubelskie	16,2	31,5	19,3	5,3	21,0	1,9
kraj	17,0	31,6	21,7	4,9	18,3	1,4

Źródło: na podstawie danych z GUS – Narodowy Spis Powszechny z 2011 r.

Istotną cechą demograficzną jest poziom wykształcenia mieszkańców. Dane z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. pokazują, że struktura wykształcenia mieszkańców LGD jest słabsza niż średnie wyniki w woj. lubelskim i w kraju. Największy odsetek ludności legitymują się wykształceniem średnim i policealnym oraz zasadniczo zawodowym. Najmniejszą grupę stanowią osoby bez wykształcenia i takie które nie ukończyły szkoły podstawowej. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły tylko 11,8 % badanych przy średniej krajowej 17 %. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest utrudniony ze względów ekonomicznych dostęp do szkół ponadpodstawowych uczniów wywodzących się z biedniejszych rodzin wiejskich oraz niska świadomość społeczna mieszkańców tradycyjnych wsi.

Na obszarze LGD od kilku lat utrzymuje się trend spadku liczba ludności. Teren ten charakteryzuje zbilansowana struktura płciowa i niski przyrost naturalny. Na całym obszarze występuje zjawisko zmniejszania się osób młodych i jednoczesnego przyrostu osób starszych. Wykształcenie osób zamieszkujących na terenie LGD jest niższe niż średnia krajowa i wojewódzka. Za szczególnie niepokojącą tendencję należy uznać ujemne saldo migracji.

1.2 Grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji Strategii

Przeprowadzone analizy oparte na danych statystycznych, badaniu ankietowym, wynikach wypracowanych podczas zogniskowanych wywiadów grupowych z przedstawicielami ośrodków pomocy społecznej z terenu wszystkich gmin oraz Powiatowego Urzędu Pracy oraz w wyniku spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami jednoznacznie pokazują, że grupami które są istotne z punktu widzenia realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju i w szczególny sposób powinny być brane pod uwagę przy określeniu podmiotów zagrożonych różnymi formami wykluczenia społecznego są przede wszystkim:

- osoby długotrwale bezrobotne,
- osoby powyżej 50 roku życia,
- osoby o niskich kwalifikacjach,
- osoby młode w wieku 18-34 lat,

- kobiety zamieszkujące obszary wiejskie.

Pierwsza zidentyfikowana grupa to osoby długotrwale bezrobotne, defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy, przez co zagrożone są ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Grupa została wybrana ze względu na analizę bezrobocia na obszarze LGD, które jest bardzo wysokie -17,5 % w 2013 r. (przy 14,4 % dla całego województwa). Wytypowana grupa bezrobotnych stanowi największy odsetek wśród osób bezrobotnych – 61,9 %. Osoby w tym przedziale wiekowym charakteryzują się przeważnie niskim poziomem wykształcenia, niskimi kompetencjami, a przede wszystkim długim okresem pozostawania bez pracy. **Drugą grupę stanowią osoby posiadające niskie kwalifikacje**, które stanowią 38,4 % ogółu osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Lubartowie. Osobom posiadającym niskie kwalifikacje trudno odnaleźć się na rynku pracy, dlatego w dużej mierze zasilają grono osób długotrwale bezrobotnych. Grupę tą zasilają przeważnie osoby posiadające co najwyżej średnie wykształcenie, nie podnoszące w żaden sposób kwalifikacji i umiejętności zawodowych. **Kolejną grupą to osoby młode w wieku 18-34 lata**, w tym młodzież wchodząca na rynek pracy, która ze względu na brak doświadczenia zawodowego i związane z tym problemy ze znalezieniem zatrudnienia zagrożona jest bezrobociem, a dalej wykluczeniem społecznym. Ponadto grupa ta charakteryzuje się dużą mobilnością, co wpływa na wyludnienie się obszaru LGD (wskaźnik migracji na poziomie -156 w 2013 roku). Bezrobocie osób młodych nie jest jedynie problemem braku pracy, ale braku możliwości prawidłowego funkcjonowania społecznego i udziału w życiu społeczności lokalnej. Młody człowiek nie posiadający pracy, w większym stopniu jest narażony na demoralizację i uleganie różnym patologiom. Jednak odwołując się do wskaźników liczbowych, stopa bezrobocia wśród osób młodych utrzymuje się nieprzerwanie na wysokim poziomie i wynosi 72 %. **Osoby w wieku 50 lat i więcej**, to grupa, której liczebność z roku na rok rośnie ze względu na zjawisko starzenia się społeczeństwa na obszarze LGD. Mając na uwadze perspektywę starzejącego się społeczeństwa i związaną z tym zjawiskiem mniejszą liczbę osób w tzw. wieku produkcyjnym, działania w ramach realizacji LRS powinny zostać skierowane do osób po pięćdziesiątym roku życia. Osoby starsze potrzebują wsparcia w postaci, przede wszystkim szkoleń prowadzących do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych tych osób. **Ostatnią grupę stanowią kobiety zamieszkujące obszary wiejskie**. Wśród osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Lubartowie osoby bezrobotne zamieszkałe na wsi stanowiły 69 % ogółu bezrobotnych z czego 50,4 % stanowiły kobiety. Niskie kwalifikacje kobiet zamieszkujących obszary wiejskie, stanowią jedną z ważniejszych barier do przezwyciężania bezrobocia i ożywienia gospodarczego obszarów wiejskich. Osoby o niższym poziomie wykształcenia są mniej mobilne zawodowo i jednocześnie nie przejawiają aktywności w celu uzyskania kwalifikacji pożądaných na rynku pracy. U podstaw tego zjawiska leży zazwyczaj brak motywacji do dalszego kształcenia się. Rodziny zamieszkujące na terenach wiejskich są to przede wszystkim rodziny wielopokoleniowe. W tradycyjnej rodzinie wiejskiej, kobiety nie widziały potrzeby podejmowania pracy, w związku z pracą i uzyskiwaniem dochodów z własnego gospodarstwa nie istniała potrzeba specjalnego organizowania opieki nad małymi dziećmi, gdyż w sytuacji wspólnego zamieszkiwania wielu pokoleń, podczas pracy w gospodarstwie domowym dziećmi opiekowali się członkowie rodziny. Nie podejmowanie pracy zarobkowej, niskie kwalifikacje i umiejętności zawodowe oraz głównie brak doświadczenia zawodowego kobiet „wiejskich” stało się przyczyną ich bierności zawodowej i wykluczenia społecznego. Główną rolą kobiety na wsi stała się opieka nad osobami zależnymi tj. dziećmi i osobami starszymi, a także obowiązki w gospodarstwie domowym. Główną barierą powstrzymującą młode kobiety „wiejskie” przed podjęciem pracy jest niedostateczny lub całkowity brak instytucjonalnych form opieki nad dziećmi. W wielu wsiach przedszkola nie istnieją i młode matki muszą same zapewnić opiekę dzieciom. Występuje, także bariera komunikacyjna, związana z lokalizacją miejsc pracy w głównie w mieście powiatowym – Lubartów.

Należy podkreślić, iż podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy gmin typowali, także inne grupy defaworyzowane i wykluczone społecznie na obszarze LGD, które ich zdaniem wymagają wsparcia w ich środowisku. Po głębszej analizie wszystkich danych oraz wyników konsultacji wybrano 5 grup, które ze względu na swoją specyfikę i skalę problemu powinny zostać potraktowane priorytetowo i zostać objęte interwencją, tj. długotrwale bezrobotni – 44% wskazań, osoby w wieku 50 lat i więcej –

52 % wskazań, osoby o niskich kwalifikacjach – 37 % wskazań, osoby młode w wieku 18-34 lata – 36 % wskazań.

2. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym (informacja o branżach gospodarki mających szczególne znaczenie dla rozwoju obszaru)

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwoju danego obszaru jest jego lokalizacja. Obszar LGD posiada dogodne warunki rozwoju ze względu na położenie geograficzne: w niewielkiej odległości (24-26 km) od ośrodka o znaczeniu krajowym jakim jest miasto Lublin – centrum Aglomeracji Lubelskiej oraz Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Charakterystyka podmiotów gospodarki narodowej.

Na obszarze LGD działa łącznie 2916 podmiotów gospodarki narodowej z czego 95,6 % stanowią podmioty sektora prywatnego. Sektor publiczny tworzy łącznie 129 podmiotów. Na obszarze funkcjonuje również 161 organizacji i stowarzyszeń. **Zauważalny jest trend rosnący w liczbie przedsiębiorstw sektora prywatnego na terenie LGD, 2431 podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w 2007 roku do 2787 w 2013 r. Rośnie liczba jednostek nowo zarejestrowanych na 10 tys. mieszkańców.**

Największy potencjał gospodarczy skupiony jest w gminie Lubartów. Zlokalizowanych jest tutaj najwięcej przedsiębiorstw (686), zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (567) oraz spółek cywilnych (39). Najmniej podmiotów sektora prywatnego zlokalizowanych jest w gminie Ostrówek oraz Jeziorzany.

Tabela 5. Struktura podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin obszaru LGD w 2013 r.

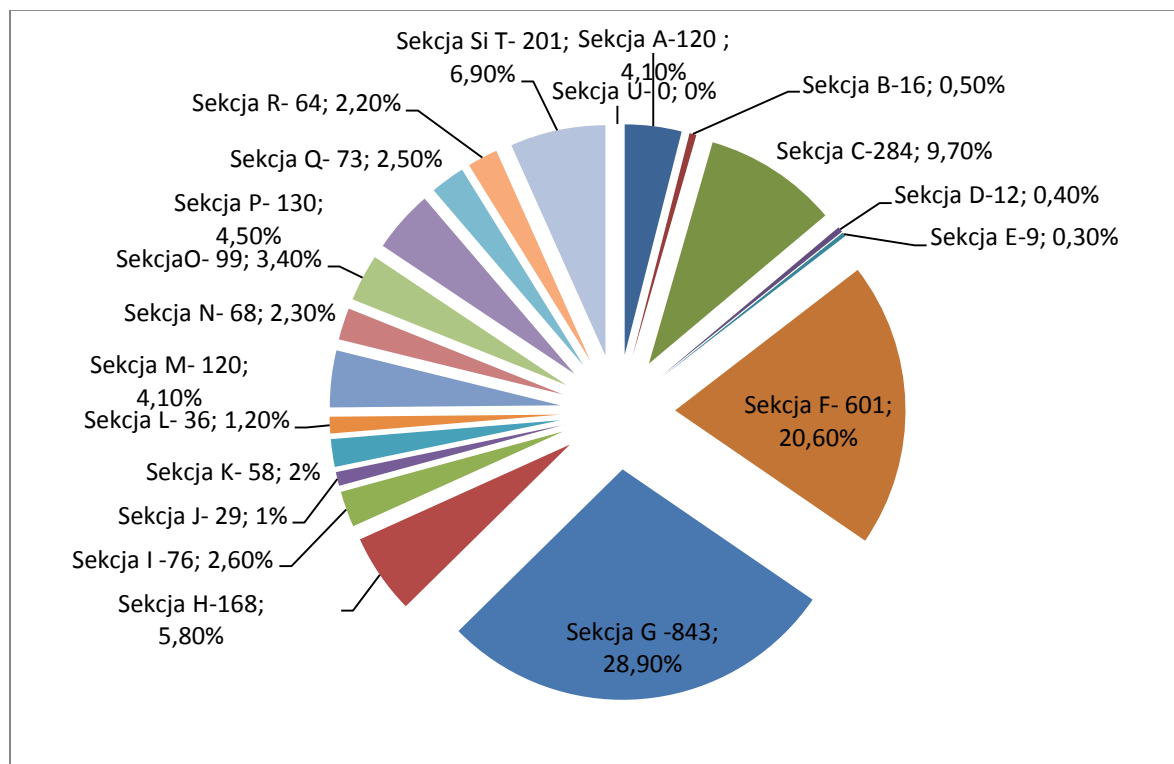
LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARKI NARODOWEJ					
Gmina	Spółki handlowe	Spółki cywilne	Spółdzielnie	Fundacje, stowarzyszenia, organizacje	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
Abramów	2	3	2	10	133
Firlej	5	9	2	18	184
Jeziorzany	4	5	4	14	70
Kamionka	20	16	2	21	304
Kock	6	17	6	18	348
Lubartów	16	39	2	26	567
Michów	3	14	4	8	239
Niedźwiada	5	12	3	18	203
Ostrówek	1	4	2	13	113
Serniki	1	9	1	15	151
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	63	128	28	161	2312

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Według raportu „Atrakcyjność inwestycyjna województwa i podregionów Polski 2013” opracowanego przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową we współpracy z Fundacją Konrada Adenauera, podregion lubelski (w którego skład wchodzi gminy należące do LGD) wypada korzystnie

w porównaniu do innych podregionów Polski. W raporcie według kategorii atrakcyjności podregionu dla działalności przemysłowej, wspomniany wyżej obszar uzyskał niskie noty wśród innych podregionów Polski, jednak według kategorii atrakcyjności podregionu dla działalności usługowej oraz atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2013 roku otrzymał wysokie noty.

Wykres 3. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sekcji PKD 2007

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl , stan na 31.12.2013 r.

Legenda do wykresu nr 2:

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, **Sekcja C** – Przetwórstwo przemysłowe, **Sekcja D** – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, **Sekcja E** – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, **Sekcja F** – Budownictwo, **Sekcja G** – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, **Sekcja H** – Transport i gospodarka magazynowa, **Sekcja I** – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, **Sekcja J** – Informacja i komunikacja, **Sekcja K** – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, **Sekcja L** – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, **Sekcja M** – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, **Sekcja N** – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, **Sekcja O** – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, **Sekcja P** – Edukacja, **Sekcja Q** – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, **Sekcja R** – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, **Sekcja S** – Pozostała działalność usługowa, **Sekcja T** – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśną Doliną” najczęściej podmiotów prowadzi działalność w branży: handel, budownictwo i usługi. Należy jednak zauważyć, że podmioty występujące najczęściej (handel i drobne usługi) są zazwyczaj jednostkami zatrudniającymi niewiele osób. Większość firm działających na terenie LGD to mikroprzedsiębiorstwa, w których pracuje tylko właściciel bądź zatrudniają kilka osób maksymalnie 9 osób. Podmioty gospodarcze funkcjonujące w analizowanym obszarze zajmują się przede wszystkim usługami skierowanymi do mieszkańców oraz świadczą usługi, których głównymi odbiorcami są turyści.

Tabela 6. Klasy wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze funkcjonalnym LSR w 2013 roku.

	Klasy wielkości podmiotów gospodarczych			
Gmina	Ogółem	0-9	10-49	50-249
Abramów	167	159	7	1
Firlej	244	233	8	3
Jeziorzany	111	104	6	1
Kamionka	390	378	10	2
Kock	427	407	16	4
Lubartów	686	663	22	1
Michów	288	280	6	2
Niedźwiada	260	250	10	0
Ostrówek	151	143	8	0
Serniki	192	181	11	0
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	2916	2798	104	14
woj. lubelskie	169618	162669	5701	1248

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

2.2 Poziom rozwoju przedsiębiorczości

Wskaźnik przedsiębiorczości posłuży monitoringowi długofalowego oddziaływania LSR na rozwój gospodarczy. Wskaźnik przedstawia ilość podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców.

Tabela 7. Wskaźnik przedsiębiorczości dla gmin obszaru LGD w latach 2007-2013.

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)	2009	2010	2011	2012	2013
	2567	2720	2737	2863	2916
Liczba mieszkańców LSR	58371	58852	58874	58792	58738
Wskaźnik przedsiębiorczości LGD	43,97	46,21	46,48	48,69	49,64
Wskaźnik przedsiębiorczości dla woj. lubelskiego	72,4	75,3	74,6	76,7	78,7

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Z powyższej tabeli wynika, że wskaźnik przedsiębiorczości dla obszaru LSR od 2009 do 2013 roku rósł oraz, że jest o 58 % niższy od wartości wskaźnika dla woj. lubelskiego.

2.3 Potencjał rozwojowy obszaru

Z analitycznego punktu widzenia szczególnie ważne jest wskazanie branż gospodarki mające kluczowe znaczenie dla rozwoju regionu. **Jako branże rozwojowe obszaru LGD określone zostały: branża turystyczna i okoloturystyczna oraz branża usługowa.** W toku przeprowadzonych analiz o charakterze diagnostycznym oraz w celu uzyskania informacji dotyczących potrzeb i postrzegania kierunków rozwoju z punktu widzenia mieszkańców obszaru LGD przeprowadzono konsultacje. Spostrzeżenia mieszkańców dotyczące kierunków rozwoju pokrywają się z istniejącą specyfiką i zasobami regionu - atrakcyjne tereny przyrodniczo-środowiskowe (rzeka Wieprz, duża lesistość, pomniki przyrody, jeziora). Przeprowadzona analiza, potwierdziła, że najbardziej rozwojową branżą na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem” jest turystyka oraz działalność około turystyczna. Obszar LGD posiada walory przyrodnicze i kulturowe, które przyciągają z roku na rok coraz więcej turystów. Turystyka jest branżą, której rozwój obserwuje się w Polsce i na świecie.

Rozwojowym kierunkiem jest, także branża usługowa, rozumiana szczególnie jako budownictwo i handel. W handlu oraz w budownictwie działa największa ilość przedsiębiorców prowadzących działalność, dlatego konieczne jest wsparcie rozwojowe dla tych podmiotów, aby utrzymały się na rynku. Trzecia branża w którą inwestowanie może przynieść regionowi rozwój jest przetwórstwo przemysłowe związane z lokalnymi produktami rolnymi. Dzięki czystemu środowisku na terenie LGD panują korzystne warunki do produkcji zdrowej żywności, na którą aktualnie występuje duże zapotrzebowanie w związku z modą na zdrowy styl życia.

Powiat Lubartowski (na którego obszarze położone są gminy tworzące LGD, Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem) jest atrakcyjnym inwestycyjnie powiatem – według rankingu przeprowadzonego na potrzeby Programu Partner COI zajmuje wysoką 8 pozycję pośród 24 powiatów Lubelszczyzny. Atutami inwestycyjnymi powiatu lubartowskiego są: korzystna lokalizacja (blisko Lublina – stolicy województwa i ważnego ośrodka naukowego, przy drodze krajowej nr 19, blisko wschodniej granicy UE), dobrze rozwinięta sieć dróg, liczne tereny inwestycyjne znajdujące się w granicach powiatu ich duża atrakcyjność pod względem lokalizacyjnym i cenowym, bogate dziedzictwo kulturowe (liczne zabytki architektury i kultury), wolne tereny rekreacyjne do rozwoju różnych form turystyki (w tym agroturystyki).

Na obszarze LGD istnieje potrzeba kreowania przedsiębiorczości w środowisku wiejskim, szukania w ten sposób możliwości zatrudnienia i zwiększenia dochodów ludności wiejskiej. Odbywać się to może poprzez: rozwój infrastruktury obszarów wiejskich, zagospodarowanie produktów rolniczych, wykorzystanie zasobów naturalnych tych obszarów, wykorzystanie zasobów wytwórczych obszarów wiejskich, w tym zasobów środowiska i jego walorów krajobrazowych.

2.4 Przedsiębiorczość społeczna.

Ekonomia społeczna obejmuje sektor gospodarczy, w którym następuje połączenie działalności gospodarczej z celami społecznymi, zmierzające do ograniczenia zjawiska marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz aktywizacji i integracji społecznej. Podmiotami, które uwzględniają te wszystkie elementy są między innymi spółdzielnie socjalne. Liczba spółdzielni socjalnych w roku 2013 na terenie województwa lubelskiego wynosiła 41 i nie zmieniła się w porównaniu do roku 2012. Obszar LGD charakteryzują się niskim poziomem przedsiębiorczości społecznej. Na terenie gmin działają:

Spółdzielnia Socjalna „Słoneczny Brzeg” w miejscowości Firlej,
Spółdzielnia Socjalna „Integracja” w Zabieliu.

Obszarem działań spółdzielni jest przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy, działania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Na obszarze LGD brak jest instytucji wspierającej przedsiębiorczość, szczególnie skierowanych do początkujących przedsiębiorców, mikro, małych i średnich firm oraz do osób młodych chcących założyć działalność gospodarczą.

Odpowiedzią na powyższe problem mogłoby być stworzenie inkubatora przedsiębiorczości, w celu promowania przedsiębiorczości oraz kreowanie warunków do powstawania nowych firm. Działania inkubatora miałyby wspierać zrównoważony rozwój, a także przeciwdziałać bezrobociu na terenie LGD poprzez wspieranie przedsiębiorców w tworzeniu nowych miejsc pracy.

Kierunkiem rozwoju przedsiębiorczości społecznej na obszarze LGD mogłoby być również tworzenie wiosek tematycznych. Stałyby się one szansą na ożywienie gospodarki wiejskiej, poprzez integrację lokalnej społeczności wokół zagadnień związanych z jakimś produktem, usługą, lub kulturą regionu

LGD. Stworzenie wiosek tematycznych ma na celu pomoc mieszkańcom pozostających często w stagnacji, niepotrafiącym odnaleźć się w realiach nowej gospodarki, borykających się często z brakiem bodźców do działania.

3. Opis rynku pracy (poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia - liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy.

3.1 Poziom i struktura zatrudnienia

Rynek pracy jest kluczową dziedziną, charakteryzującą potencjał i ograniczenia rozwojowe poszczególnych obszarów. W przypadku terenu objętego działalnością LGD **charakterystycznym elementem jest niski stopień aktywności ekonomicznej ludności** (obliczany jako liczba zatrudnionych na 1.000 mieszkańców).

Tabela 8. Pracujący na 1000 ludności na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Gmina	Pracujący na 1000 ludności w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Abramów	45	49	52	54	51	48	40	-5
Firlej	52	51	58	60	59	71	63	11
Jeziorzany	86	76	82	83	89	100	91	5
Kamionka	69	70	72	74	80	81	88	19
Kock	66	72	68	64	69	72	64	-2
Lubartów	87	85	64	68	90	76	87	0
Michów	77	77	77	74	81	82	77	0
Niedźwiada	41	38	36	36	40	50	40	-1
Ostrówek	44	45	49	46	46	48	38	-6
Serniki	28	30	30	32	28	26	26	-2
powiat lubartowski	114	116	119	118	118	120	123	9
woj. lubelskie	166	169	169	169	170	169	172	6
POLSKA	220	226	223	223	224	223	226	6

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Na analizowanym terenie we wszystkich gminach wartość współczynnika aktywności zawodowej znacznie odbiegał od wartości wskaźnika dla województwa lubelskiego i Polski. Skrajnie niskie wartości charakteryzują cztery gminy: Serniki, Ostrówek, Abramów i Niedźwiada.

W przypadku obszaru LGD w odniesieniu do aktywności zawodowej mieszkańców występują przeciwstawne tendencje. Współczynnik aktywności zawodowej w roku 2013 w stosunku do roku 2007 wzrósł w gminie Firlej, Jeziorzany, Kamionka. W gminach Serniki Ostrówek, Niedźwiada, Kock i Abramów wskaźnik ten uległ zmniejszeniu. W gminie Lubartów i Michów wskaźnik osiągnął takie same wartości w 2007 i 2013 roku. W okresie lat 2007-2013 tylko w gminie Kamionka wskaźnik aktywności zawodowej ulegał corocznemu zwiększeniu.

Analiza danych dotyczących wszystkich osób pracujących w konkretnych sektorach gospodarki, potwierdza rolniczy charakter obszaru LGD. Osoby pracujące w rolnictwie stanowią zdecydowaną większość ogółu pracujących. Według stanu na 31.12.2013 roku spośród 26,1 tys. osób pracujących, 15,1 tys. osób zatrudnionych jest w rolnictwie, leśnictwie, rybactwie i rybołówstwie, co stanowi 58% pracujących ogółem. Jest to wskaźnik, prawie 3-krotnie wyższy niż w podregionie lubelskim (21,8%), świadczący o typowo rolniczym charakterze. W analogicznym okresie średnia pracujących w sektorze rolnym w województwie lubelskim wynosiła 38,5%. Drugim w kolejności

sektorem pod względem liczby pracujących są szeroko rozumiane usługi (18%). W przemyśle i budownictwie pracuje 15% ogółu pracujących.

Tabela 9. Pracujący według sekcji PKD 2007 na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Powiat	Pracujący wg PKD 2007 w latach 2007-2013 (w osobach)							Zmiana w latach 2007- 2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo								
lubartowski	16004	16004	15988	15173	15142	15142	15141	-863
Przemysł i budownictwo								
lubartowski	3504	3583	3625	3681	3802	3946	3804	+300
Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja								
lubartowski	2071	2189	2352	2144	2058	2099	2423	+352
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości								
lubartowski	390	334	278	281	269	268	256	-134
Pozostałe usługi								
lubartowski	4163	4162	4243	4428	4410	4363	4479	+316

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

3.2 Poziom i struktura bezrobocia

Na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem” można zaobserwować, podobnie jak w całym kraju, wzrastający z roku na rok poziom bezrobocia, który stanowi istotny problem na rynku pracy. Stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze powiatu lubartowskiego wynosiła na koniec 2013 r. 17,5 % wobec 13,4 % stopy bezrobocia w Polsce (2013 r.) i 13,4 % w województwie lubelskim (2013 r.). **Wskazuje to na najważniejszy problem obszaru LGD, którym jest większe niż w Polsce i województwie lubelskim bezrobocie. Wysoki poziom bezrobocia rejestrowanego na obszarze LGD jest jednym z największych jego społecznych problemów. Ma na to wpływ sytuacja gospodarcza tzn. brak wzrostu gospodarczego w tym regionie.**

Tabela 10. Stopa bezrobocia na obszarze LGD [%].

STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO							
Powiat	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
lubartowski	15,0	13,1	15,0	15,9	16,3	17,2	17,5
woj. lubelskie	13,0	11,2	12,9	13,1	13,2	14,2	14,4

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Tabela 11. Bezrobotni zarejestrowani na obszarze LGD wg. stanu na dzień 31.12.2014 r.

BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI					
Gmina	ogółem liczba	Mężczyźni		Kobiety	
		liczba	%	liczba	%
Abramów	188	98	52,1	90	47,9

Firlej	498	258	51,8	240	48,2
Jeziorzany	224	119	53,1	105	46,9
Kamionka	397	180	45,3	217	54,7
Kock	662	363	54,8	299	45,2
Lubartów	691	373	54,0	318	46,0
Michów	454	220	48,5	234	51,5
Niedźwiada	402	198	49,3	204	50,7
Ostrówek	245	120	49,0	125	51,0
Serniki	285	130	45,6	155	54,4
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	4 046	2059	50,9	1987	49,1

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2014 r.

Stosunek ogólnej liczby osób bezrobotnych do ludności ogółem na obszarze LGD wynosi 6,9%, natomiast stosunek ogólnej liczby osób bezrobotnych do ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD wynosi 11,2 %. Osoby bezrobotne stanowiły największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w gminie Kock, aż 16 %, najmniejsza skala problemu występuje na terenie gminy Abramów. Wśród bezrobotnych przeważają mężczyźni. Zjawisko takie występuje w gminie Lubartów, Kock, Jeziorzany, Firlej i Abramów.

Tabela 12. Struktura osób bezrobotnych na obszarze LGD na podstawie danych dla powiatu lubartowskiego.

Struktura osób bezrobotnych						
Gmina	powiat lubartowski			województwo lubelskie		
	2009	2011	2013	2009	2011	2013
bez kwalifikacji zawodowych	1880	2168	2450	31604	34196	37694
bez doświadczenia zawodowego	1759	1876	1949	45491	47901	48899
bez wykształcenia średniego	3181	3137	3464	58423	58370	64652
powyżej 50 roku życia	981	1075	1266	19654	21982	26142
niepełnosprawni	111	121	119	4021	4397	5102
długotrwale bezrobotne	3128	3460	3948	57702	68564	79555
do 25 roku życia	1337	1415	1356	30141	28908	28290
ogólna liczba bezrobotnych	5638	5860	6382	117237	122441	134042

Źródło: na podstawie danych zawartych w opracowaniu MPiPS „Terytorialne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce”

Z analizy struktury bezrobocia w powiecie lubartowski, wynika że na dzień 31.12.2013 r. zarejestrowanych w PUP w Lubartowie było 6382 osób, w tym największą grupę stanowiły osoby długotrwale bezrobotne – 61,9 %, osoby nie posiadające wykształcenia średniego 54,3 % oraz bez kwalifikacji zawodowych 38,4 %. W analogiczny sposób kształtuje się struktura osób bezrobotnych w woj. lubelskim. **Analizując dane z lat 2009,2011,2013 w powiecie lubartowskim zauważa się trend wzrostu osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.**

Tabela 13. Przeciętne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Powiat	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (Polska = 100)						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
lubartowski	78,1	77,3	76,6	77,4	77,2	78,7	78,1
woj. lubelskie	86,7	87,8	87,2	90,2	89,8	90,3	90,0

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Obszar LGD charakteryzuje niski poziom wynagrodzenia brutto w stosunku do średniej ogólnopolskiej i wojewódzkiej. W latach 2007-2013 poziom wynagrodzenia brutto uległ minimalnej poprawie w 2012 roku, jednak w 2013 roku osiągnął wartość 78,1 taką samą jak w 2007 roku.

Na obszarze LGD występuje niski wskaźnik aktywności zawodowej ludności oraz wysoka stopa bezrobocia. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców jest znacznie niższy od wskaźników wojewódzkich i krajowych. Za strategiczne gałęzie gospodarki na analizowanym obszarze należy uznać handel hurtowy i detaliczny oraz budownictwo. Poważnym problemem są, także niskie zarobki mieszkańców, odbiegające znacząco od średniej wojewódzkiej i krajowej. Wysokie bezrobocie niskie dochody mieszkańców oraz spadek liczby osób zatrudnionych może prowadzić do kryzysu gospodarczego na terenie obszaru LGD.

Szansą na rozwój obszaru LGD jest wyposażenie regionu w zasoby wykwalifikowanej i wykształconej siły roboczej mającej dostęp do oferty edukacyjnej umożliwiającej kształcenie ustawiczne, a przez to dostosowanie się do rynku pracy.

3.3 Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy

Wśród osób zarejestrowanych w PUP w Lubartowie liczną grupę stanowią osoby posiadające niskie kwalifikacje. Osoby o niskich kwalifikacjach są rzadziej zatrudniane i w największym stopniu zagrożone bezrobociem. Ich sytuacja w porównaniu z pracownikami średnio i wysoko wykwalifikowanymi systematycznie się pogarsza. Niskie wykształcenie, kompetencje i umiejętności mieszkańców powiatu lubartowskiego są głównym problemem lokalnego rynku pracy. Głównym czynnikiem ograniczającym wzrost zatrudnienia na rynku pracy jest niedopasowanie jakości kadr do wymagań gospodarki. Wraz z rozwojem usług i nowych technologii wzrasta zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych pracowników. Marginalny udział osób bezrobotnych w edukacji i szkoleniach podnoszących kwalifikacje i umiejętności prowadzi do stagnacji tych osób na rynku pracy i jest skutkiem długotrwałego bezrobocia, które na obszarze powiatu lubartowskiego wynosi aż, 61,9 % ogółu osób bezrobotnych (w roku 2009 – 55,5 %). Kolejną grupą pozostającą poza rynkiem pracy są osoby powyżej 50 roku życia. Sytuacja osób w wieku 50 lat i więcej na lubartowskim rynku pracy z roku na rok ulega pogorszeniu. W roku 2013 liczba osób bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej wynosiła 1266 osób, w porównaniu do roku 2009 zwiększyła się o 285 osób tj. o 29 %. Główną przyczyną dezaktywacji tych osób są negatywne stereotypy dotyczące efektywności ich pracy. Pracodawcy przeświadczeni, że zaawansowany wiek wiąże się z obniżeniem zdolności do pracy i jej wydajności, prowadzą do dyskryminacji tych osób. Wzrost wymagań ze strony środowiska zawodowego w związku z postępującymi szybko zmianami technologicznymi wręcz wymusza konieczność podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Problemem tej grupy osób jest, także niski poziom wykształcenia w porównaniu do osób młodszych.

4. Przedstawienie działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczny

Na obszarze LGD występuje niski poziom aktywności organizacji pozarządowych.

Społeczność obszaru LGD charakteryzuje się niską aktywnością, co objawia się małą ilością inicjatyw dotyczących życia społecznego i rozwoju obszaru (m.in. w zakresie lokalnych tradycji, zwyczajów, historii, wspólnej organizacji czasu wolnego). Aktywność społeczna mieszkańców wyraża się m.in. poprzez podejmowanie inicjatywy w kwestii zakładania fundacji i stowarzyszeń i organizacji społecznych. W 2013 roku liczba organizacji społecznych działających na obszarze LGD wynosiła 161, o 31 organizacji więcej niż w 2007 roku. W roku 2013 liczba organizacji nieznacznie wzrosła, co oznacza że mieszkańcy chcą działać na rzecz lokalnej społeczności i są otwarci na współpracę.

Tabela 14. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze LGD w latach 2007-2013 wpisane do rejestru REGON.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Abramów	9	9	9	9	9	10	10	1
Firlej	13	14	15	15	15	18	18	5
Jeziorzany	12	12	13	13	13	13	14	2
Kamionka	17	18	19	20	19	20	21	4
Kock	17	18	18	18	18	18	18	1
Lubartów	19	20	20	21	22	25	26	7
Michów	4	6	6	6	6	8	8	4
Niedźwiada	16	17	17	17	18	18	18	2
Ostrówek	11	14	14	14	13	13	13	2
Serniki	12	13	13	13	15	15	15	3
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	130	141	144	146	148	158	161	31
woj. lubelskie	5319	5575	5845	601	6364	6671	6931	1612

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

W latach 2007-2013 na analizowanym obszarze zwiększyła się ogólna liczba organizacji pozarządowych, a także wskaźnik liczby organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców.

Przy uwzględnieniu liczby mieszkańców poszczególnych gmin najwyższy wskaźnik aktywności organizacji pozarządowych występuje w gminie Jeziorzany, najniższy zaś w gminie Michów. Wartości dla całego obszaru LGD są zgodne ze średnią dla powiatu i województwa lubelskiego.

Tabela 15. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2007-2013.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Abramów	2	2	2	2	2	2	2	0
Firlej	2	2	2	2	2	3	3	1
Jeziorzany	4	4	5	4	4	4	5	1
Kamionka	3	3	3	3	3	3	3	0
Kock	3	3	3	3	3	3	3	0

Lubartów	2	2	2	2	2	2	2	0
Michów	1	1	1	1	1	1	1	0
Niedźwiada	3	3	3	3	3	3	3	0
Ostrówek	3	3	3	3	3	3	3	0
Serniki	2	3	3	3	3	3	3	0
powiat lubartowski	2	2	2	2	2	3	3	1
woj. lubelskie	2	3	3	3	3	3	3	1

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Na terenie wszystkich analizowanych gmin występują stowarzyszenia i fundacje, prowadzące szeroki zakres działań społecznych m.in. Stowarzyszenie Ekologiczne „Dla Ziemi” mające siedzibę w Kamionce, Stowarzyszenie Agroturystyczne „Ziemia Lubartowska” w Firleju, Stowarzyszenie na rzecz Edukacji i Ekorozwoju wsi „Nadzieja” w Nowej Wsi, Stowarzyszenie Miłośników Twórczości Ludowej „Rokiczanka”. Na obszarze LGD aktywną działalność prowadzą także Ochotnicze Straże Pożarne. Oprócz działań związanych z ochroną ludności, przeciwpożarową i ratownictwem większości popularyzują także kulturę fizyczną i sport oraz prowadzą działalność kulturalno-oświatową i rozrywkową. Działalność OSP opiera się na pracy społecznej jej członków. Stowarzyszenia i fundacje popularyzują kulturę fizyczną, sport, rekreację oraz pomoc społeczną, a także działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Działalność kół gospodyń wiejskich najczęściej ma charakter nieformalny. W ostatnich latach ta forma aktywności jest szczególnie widoczna, zwłaszcza, że wiele remiz zostało wyremontowanych i pełni funkcje świetlic wiejskich. Działalność sportowa na obszarze LGD prowadzona jest przez Uczniowskie Kluby Sportowe działające w szkołach. Na obszarze LGD wg stanu na dzień 31.12.2014 roku działalność prowadziło 19 klubów sportowych, zrzeszających 874 członków (o 4 kluby mniej niż 2012 roku). Na obszarze LGD działają także świetlice wiejskie, jednakże tylko w części z nich podejmowane są aktywnie działania kulturalne. W świetlicy tej odbywają się również zajęcia plastyczne dla dzieci, gry świetlicowe oraz działa kawiarenka internetowa. Świetlice te są ważnym ogniwem łączności GOK-u z terenem ponieważ są bezpośrednio związane z tradycją i kulturą wiejską. Na obszarze wiejskim animatorami kultury są biblioteki gminne organizujące liczne imprezy kulturalne, rekreacyjne i sportowe, często przy wsparciu szkół, klubów sportowych oraz wspomnianych już wcześniej jednostek ochotniczych straży pożarnych i kół gospodyń wiejskich.

Tworzenie alternatywnych form aktywności społecznej wśród mieszkańców LGD oraz wspólne inicjatywy (tworzenie wspólnych projektów, warsztaty, szkolenia, pogadanki, wizyty studyjne) wpłynęłyby na wzrost zaangażowani w życie społeczne oraz integrację mieszkańców.

5. Wskazanie problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk.

Jednym z kluczowych problemów obszaru LGD jest niewystarczająca liczba działań aktywizujących przedsiębiorczość i nakłaniających do podjęcia zatrudnienia, czego następstwem jest wysokie bezrobocie i migracja mieszkańców. Z kolei skutkiem wysokiego bezrobocia jest wykluczenie społeczne i ubóstwo osób, których dotyczy ten problem, szczególnie osób z małych miejscowości gminnych. Osoby bezrobotne oraz ubogie są też szczególnie narażone na uzależnienie od pomocy otrzymywanej z opieki społecznej, co prowadzi do zmniejszenia ich aktywności społecznej i zawodowej.

Polska należy do krajów Unii Europejskiej, w których występuje jedna z najwyższych stóp ubóstwa. W 2014 roku 7,4 % w kraju, a w województwie lubelskim, aż 8,2% osób żyło w gospodarstwach domowych, których dochód do dyspozycji był niższy od minimum egzystencji. **Oznacza to, że stopień ubóstwa skrajnego w województwie lubelskim jest wyższy niż w kraju.** Ubóstwo skrajne

w 2014 roku, podobnie jak w latach poprzednich związane było głównie z bezrobociem, z wielodzietnością, niepełnosprawnością oraz faktem zamieszkiwania na wsi i w małych ośrodkach miejskich.

Według danych GUS w roku 2014 w województwie lubelskim odnotowano spadek odsetka osób zagrożonych ubóstwem relatywnym (procent osób w gospodarstwie domowym, w których wydatki wynosiły mniej niż 50 % średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych) do wartości 17,1 %, w stosunku do 2011 roku – 23,3 %, podczas gdy w Polsce wyniósł on 16,2 %. Region plasuje się na 8 pozycji wśród wszystkich województw jako najbardziej zagrożony tym zjawiskiem. Poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa (oznaczającej kwotę, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej) żyło w 2014 r. 12,8 % mieszkańców woj. lubelskiego, a więc więcej niż średnia krajowa 12,2 %. Podobnie jak w latach ubiegłych w woj. lubelskim w roku 2014 głównymi powodami przyznania pomocy i wsparcia są ubóstwo –43865 rodzin liczących 128844 osób i bezrobocie –35891 rodzin liczących 111925 osób.

Pomoc społeczna pomaga przezwyciężyć trudne sytuacje życiowe tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Wspiera ich w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Jednym z podstawowych problemów społecznych na analizowanym obszarze jest ubóstwo.

Analizując powody przyznania pomocy społecznej mieszkańcom obszaru, należy zauważyć, minimalny spadek ubóstwa w 2013 roku w porównaniu do 2007 roku. Jednakże, skala tego problemu w powiecie lubartowskim jest nadal dość wysoka - 23,9 %. Kolejnym czynnikiem wpływającym na przyznanie pomocy społecznej jest bezrobocie, które stanowi 19 % powodów przyznania pomocy w powiecie. Świadczy to o dużej skali problemu ubóstwa i bezrobocia wśród mieszkańców powiatu lubartowskiego.

Tabela 16. Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy w powiecie lubartowskim w latach 2007-2013.

Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy w powiecie lubartowskim w latach 2007-2013 [liczba osób]							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ubóstwo	2 955	2 421	2 310	2 423	2 377	2 398	2 468
sieroctwo	18	17	27	21	11	15	14
bezdomność	24	24	21	24	37	41	36
potrzeba ochrony macierzyństwa	362	489	388	525	558	535	623
bezrobocie	2 076	1 501	1 545	1 708	1 709	1 816	1 961
niepełnosprawność	1 160	941	946	962	977	960	939
długotrwała lub ciężka choroba	992	962	999	991	1 050	1 072	1 192
bezradność	1 035	731	712	713	692	643	688
przemoc w rodzinie	39	35	24	25	26	38	75
alkoholizm	269	230	238	289	235	235	232
narkomania	2	3	2	3	2	1	5

trudności w przystosowaniu do życia po powrocie z ZK	28	19	22	28	27	29	39
zdarzenia losowe	33	18	48	18	19	28	26
sytuacja kryzysowa	32	14	18	16	15	6	29
klęska żywiołowa lub ekologiczna	56	3	7	-	-	1	-
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	11 088	9 416	9 316	9 756	9 746	9 830	10 340

Źródło: na podstawie danych z Miejskiego i Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, stan na 31.12.2013 r.

Analizując dane dotyczące ilości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, w których mieszkańcy żyją poniżej tzw. ustawowej granicy ubóstwa na obszarze LGD od 2011 roku ulega wzrostowi i w 2013 roku wyniosła 1911 gospodarstw, o 224 gospodarstw domowych więcej niż w 2011 roku. **Świadczy to o pojawiającym się trendzie ubożenia społeczeństwa zamieszkującego na terenie LGD.** W analizowanym okresie tendencja malejąca dotyczy tylko gospodarstw domowych powyżej kryterium dochodowego, z wyłączeniem roku 2013 r. gdzie ilość tych gospodarstw wzrosła o 93, w stosunku do 2012 roku.

Tabela 17. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego.

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego										
Gmina	poniżej kryterium dochodowego					powyżej kryterium dochodowego				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Abramów	33	40	31	39	46	35	24	33	21	24
Firlej	220	218	169	217	259	31	29	20	26	45
Jeziorzany	83	104	105	135	131	38	44	59	40	52
Kamionka	128	108	119	146	130	61	60	64	36	53
Kock	338	347	347	406	427	127	118	133	87	108
Lubartów	241	248	236	270	263	147	145	130	94	100
Michów	196	175	207	252	243	144	131	135	117	118
Niedźwiada	157	156	153	178	182	100	78	95	62	73
Ostrówek	200	222	173	171	153	73	59	63	42	41
Serniki	91	85	74	86	77	40	45	49	25	29
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	1687	1703	1583	1900	1911	796	733	781	550	643

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego z roku na rok jest wysoka. Związane to jest ze wzrostem w analizowanych latach liczby

gospodarstw domowych poniżej kryterium dochodowego. Największy wzrost zauważalny jest w gminie Firlej. W okresie dwóch lat ilość osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa porównaniu do roku 2011 wzrosła o 319 osób, a na obszarze LGD o 1000 osób.

Tabela 18. Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego.

Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego			
Gminy	2011	2012	2013
Abramów	127	170	187
Firlej	514	720	833
Jeziorzany	349	469	438
Kamionka	410	496	418
Kock	1177	1372	1405
Lubartów	816	917	902
Michów	627	787	733
Niedźwiada	457	542	557
Ostrówek	596	680	555
Serniki	243	323	288
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	5316	6476	6316

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Ważnym zidentyfikowanym na obszarze LGD problemem jest również słaba oferta spędzania czasu wolnego oraz brak działań wzmacniających aktywność społeczną, a także utrudniony dostęp do obiektów użyteczności publicznej, co objawia się brakiem zaangażowania mieszkańców w życie społeczne i rozwój obszaru.

Edukacja

Edukacja i łatwy do niej dostęp jest jednym z ważniejszych zadań samorządu. Na infrastrukturę edukacyjną składają się przedszkola i szkoły. Dostęp do opieki przedszkolnej na terenie gmin LGD przedstawia się następująco:

Tabela 19. Opieka przedszkolna w gminach LGD w 2013 r.

Opieka przedszkolna w gminach LGD		
Gmina	Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	Przedszkola
Abramów	2	1
Firlej	3	1
Jeziorzany	1	1
Kamionka	3	1
Kock	4	1
Lubartów	9	0
Michów	2	1
Niedźwiada	6	0
Ostrówek	3	0
Serniki	5	0
Doliną Wieprza	38	6

i Leśnym Szlakiem

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Na obszarze LGD działa 6 przedszkoli i 38 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. W 2013 roku uczęszczało do nich łącznie 1 236 dzieci.

W 2013 roku na analizowanym obszarze zlokalizowanych było 43 placówek szkolnictwa podstawowego, o 5 placówek mniej niż w 2007 roku. Najwięcej placówek znajduje się w gminie Lubartów, a najmniej w gminie Jeziorzany. Zmniejszenie się liczby szkół podstawowych oraz liczby uczniów do nich uczęszczających związane jest z utrzymującym się na obszarze LGD ujemnym przyrostem naturalnym.

Tabela 20. Szkolnictwo podstawowe w gminach LGD w 2013 r.

Szkolnictwo podstawowe				
Gmina	Liczba placówek		Liczba uczniów	
	2007	2013	2007	2013
Abramów	3	3	330	260
Firlej	5	5	444	382
Jeziorzany	2	2	178	133
Kamionka	3	3	421	416
Kock	5	5	500	428
Lubartów	9	8	612	572
Michów	4	3	431	353
Niedźwiada	6	6	485	401
Ostrówek	3	3	301	274
Serniki	8	5	362	289
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	48	43	4064	3508

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Liczba szkół gimnazjalnych w analizowanym okresie nie uległa zmianie, na obszarze LGD znajdują się 14 placówek szkolnictwa gimnazjalnego.

Tabela 21. Szkolnictwo gimnazjalne w gminach LGD w 2013 r.

Szkolnictwo podstawowe				
Gmina	Liczba placówek		Liczba uczniów	
	2007	2013	2007	2013
Abramów	1	1	194	148
Firlej	2	2	244	163
Jeziorzany	1	1	102	73
Kamionka	1	1	290	186
Kock	2	2	371	298
Lubartów	2	2	314	265
Michów	2	2	273	185
Niedźwiada	1	1	303	217
Ostrówek	1	1	161	150
Serniki	1	1	225	156
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	14	14	2477	1841

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Infrastruktura szkolna na obszarze LGD jest w dobrym stanie i dostosowana wielkością do liczby uczęszczających do niej uczniów. Większość szkół wyposażona jest w sprzęt informatyczny i posiada stałe łącze internetowe. Na 1 komputer z dostępem do Internetu na terenie powiatu lubartowskiego przypada 6,72 ucznia i wskaźnik ten uległ znaczącej poprawie - w 2007 roku wynosił 12,5 ucznia na 1 komputer i od tego czasu systematycznie ulega poprawie. Sytuacja w powiecie jest porównywalna do wskaźników dla podregionu lubelskiego i lepsza niż w województwie. Wskaźnik ten w podregionie lubelskim wynosił 6,48% a w województwie lubelskim 7,16%.

Poza edukacją, nie mniej ważna dla społeczeństwa jest kultura i dostęp do niej. Na obszarze LGD infrastruktura kultury jest słabo rozwinięta. Funkcjonuje tu jedno muzeum - Muzeum Zamoyskich w Kozłowie w gminie Kamionka. Na obszarze LGD działają 3 ośrodki kultury. W 2013 r. na analizowanym obszarze zorganizowano 140 imprez, w których udział wzięło 10 835 osób. Analizując poniższe dane można zauważyć znaczny spadek uczestników imprez w 2013 roku (różnica 3245 osób w porównaniu do 2007 roku).

Tabela 22. Instytucje kultury i biblioteki na obszarze LGD.

Instytucje kultury i biblioteki						
Gmina	Instytucje kultury		Uczestnicy imprez		Biblioteki	
	2007	2013	2007	2013	2007	2013
Abramów	0	0	0	0	2	2
Firlej	0	0	0	0	3	3
Jeziorzany	1	1	9800	2540	1	1
Kamionka	1	1	580	3845	4	4
Kock	1	1	3700	4450	3	3
Lubartów	0	0	0	0	5	5
Michów	0	0	0	0	2	2
Niedźwiada	0	0	0	0	4	4
Ostrówek	0	0	0	0	3	3
Serniki	0	0	0	0	4	4
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	3	3	14 080	10 835	31	31

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Oferta kulturalna dla mieszkańców obszaru LGD wydaje się być niewystarczająca i niedostatecznie dopasowana do potrzeb. Porównując do innych ośrodków kultury zlokalizowanych na obszarach wiejskich zauważyć należy stosunkowo małą liczbę organizowanych cyklicznie imprez oraz stosunkowo niską frekwencję. Niewiele jest również ofert spędzenia wolnego czasu dla dorosłych mieszkańców LGD, jak i dzieci oraz młodzieży.

Przekonanie o niewystarczającej infrastrukturze kulturalnej wyrażali także mieszkańcy podczas konsultacji. Ten problem szczególnie artykułowali mieszkańcy małych miejscowości, którzy mają znacznie utrudniony dostęp infrastruktury kulturalnej, ponieważ często znajduje się ona poza ich miejscem zamieszkania lub oferta programowa w istniejących obiektach jest niewystarczająca i nie dostosowana do potrzeb.

Opieka społeczna

Pomoc społeczna na obszarze LGD realizowana jest za pośrednictwem gminnych ośrodków pomocy społecznej, Domu Pomocy Społecznej im. Macieja Rataja w Kocku, przeznaczonego dla kobiet i mężczyzn w podeszłym wieku z przewlekłymi somatycznie chorobami, Domu Pomocy Społecznej dla Dorosłych Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Jadwinowie, przeznaczonego dla kobiet w podeszłym wieku przewlekłe somatycznie chorych. Na obszarze LGD znajdują się dwa domy opieki społecznej. Łącznie w tych obiektach dostępnych jest 166 miejsc.

Pomoc społeczna na terenie każdej gminy skierowana jest do bardzo zróżnicowanych grup społecznych. Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi rodzinę do wsparcia systemem pomocy społecznej są: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, starość.

Z uwagi na tendencję starzenia się społeczeństwa utrzymującą się w kraju, woj. lubelskim, a także na obszarze LGD, celowe jest wsparcie tej grupy osób w wieku 50 lat i więcej.

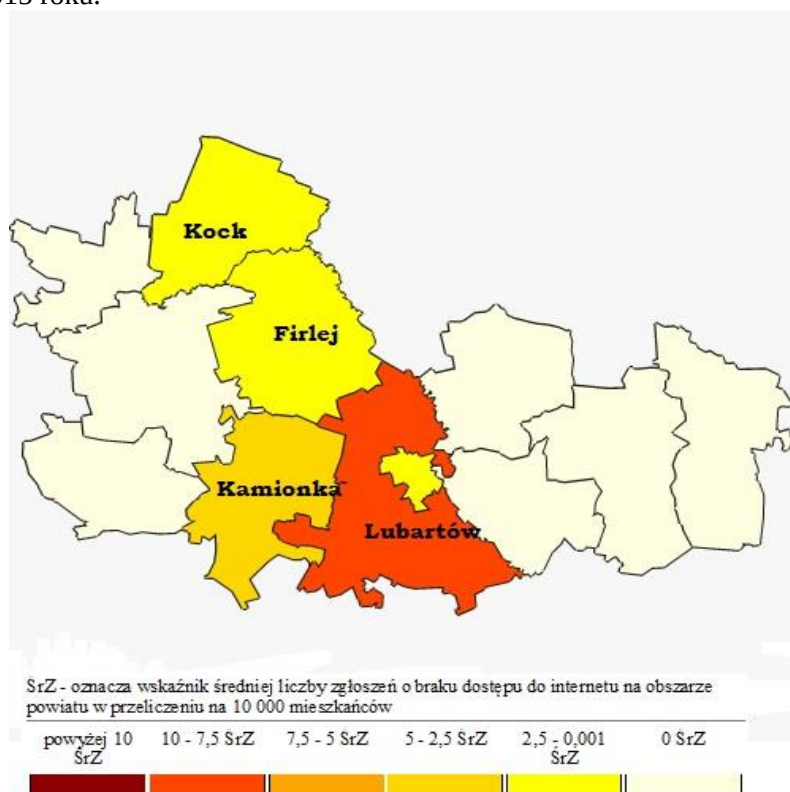
Infrastruktura sportowo-rekreacyjna

Wyposażenie w infrastrukturę sportowo-rekreacyjną jest istotne z punktu widzenia rozwoju psychiczno-motorycznego dzieci i młodzieży, dlatego też obiekty sportowe koncentrują się w pobliżu placówek szkolnych. Rozwój kultury fizycznej i sportu wspierany jest na obszarze poprzez rozbudowę infrastruktury sportowej. Uczniowie mogą skorzystać z oferty Uczniowskich Klubów Sportowych, zaś pozostali mieszkańcy gminy – z Ludowych Klubów Sportowych. W ostatnich latach zrealizowano szereg projektów mających na celu poprawę infrastruktury społecznej o charakterze rekreacyjno-sportowym. Jednak pomimo wielu inwestycji infrastruktura sportowa w wielu miejscowościach gminnych jest w złym stanie technicznym oraz jest słabo rozwinięta. Szansą na rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

Internet

W gminie LGD występuje zapotrzebowanie na dostęp do Internetu stacjonarnego, co zostało przedstawione na poniższej mapie. Największe zapotrzebowanie od 7,5 do 10 zgłoszeń na 10 tys. mieszkańców jest w gminie Lubartów. Gminy Kamionka, Firlej i Kock również wykazują zapotrzebowanie na Internet stacjonarny. W gminach Abramów, Jeziorzany, Michów, Niedźwiada, Ostrówek i Serniki nie odnotowano tego typu zapotrzebowania.

Rysunek 1 Zapotrzebowanie na Internet stacjonarny w gminach powiatu lubartowskiego, stan na 4 grudnia 2015 roku.

Źródło: Zgłoszone zapotrzebowanie na Internet Stacjonarny, Urząd Komunikacji Elektronicznej RP, <http://www.uke.gov.pl>

W 2013 roku w woj. lubelskim 55, 4 % gospodarstw domowych wyposażonych było w komputer osobisty z szerokopasmowym dostępem do Internetu. W porównaniu do roku 2011 wskaźnik ten

wynosił 43,3 %. W województwie lubelskim w ostatnich latach zauważalny jest wzrost liczby gospodarstw wyposażonych w komputer osobisty z szerokopasmowym dostępem do Internetu.

Dostępność komunikacyjna i sieć drogowa

Na terenie LGD istnieje stosunkowo dobrze rozbudowana sieć dróg. Przez teren LGD przebiegają 2 drogi krajowe S19, S48 będące połączeniem na liniach Białystok-Lublin-Rzeszów i Dęblin-Kock. Przez teren LGD biegną też drogi wojewódzkie: 809, 815, 821, 829 oraz dobrze rozbudowana sieć dróg powiatowych i gminnych. Jakość dróg na terenie LGD oraz infrastruktury drogowej w ostatnich latach znacznie się poprawił. Spowodowane jest to znaczącymi inwestycjami drogowymi przeprowadzonymi w latach 2011-2015. Inwestycje te realizowane były samodzielnie przez gminy lub w partnerstwie z powiatem lubartowskim i możliwe do wykonania w większości inwestycji dzięki współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej.

Dostęp do infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej

Infrastruktura komunalna jest jednym z podstawowych atrybutów obszaru, który z jednej strony decyduje o standardzie życia mieszkańców, warunkując z drugiej strony rozwój gospodarki lokalnej. Obejmuje ona urządzenia liniowe (tworzące sieć), dzięki którym mogą być świadczone usługi w zakresie m.in. gospodarki wodno - ściekowej. Poziom usieciowienia obszaru ma wpływ na polepszenie warunków życia mieszkańców, ochronę środowiska, zwiększa atrakcyjność inwestycyjną, usprawnia pracę w gospodarstwach domowych i rolnictwie oraz determinuje prowadzenie działalności gospodarczej. Obszary lepiej rozwinięte pod względem infrastrukturalnym tworzą bardziej atrakcyjne miejsca do zamieszkania i lokalizowania działalności gospodarczej.

Jednym z najistotniejszych elementów system zaopatrzenia w wodę jest sieć wodociągowa. Łączna długość czynnej sieci wodociągowej na obszarze LGD wynosi 972,1km. Jej długość na przestrzeni lat wzrosła o 13,1 %, największy przyrost nastąpił w gminie Kock – 113%. W 2013 roku poziom rozwoju sieci wodociągowej zapewnił odbiór wody przez około 84,2 % mieszkańców obszaru LGD, przy czym jest on zróżnicowany przestrzennie. Najlepszą sytuację pod tym względem mają gmina Serniki, Niedźwiada oraz Lubartów, zaś najgorszą gmina Firlej, Ostrówek. W woj. lubelskim z sieci wodociągowej korzysta 82 % mieszkańców województwa tj. o 2 %, mniej niż na obszarze LGD.

Tabela 23. Infrastruktura komunalna na obszarze LGD .

Infrastruktura komunalna								
Gmina	Sieć wodociągowa km		Ludność korzystająca z sieci wodociągowej		Sieć kanalizacyjna km		Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	
	2007	2013	2007	2013	2007	2013	2007	2013
Abramów	68,1	75,1	3520	3507	24,0	24,4	805	836
Firlej	129,2	145,6	4217	4247	18,9	23,0	1116	1433
Jeziorzany	42,4	48,0	2330	2408	1,7	9,7	501	904
Kamionka	119,3	126,6	5504	5479	0,3	13,1	65	1314
Kock	51,6	110,2	4308	5287	11,4	13,5	2380	2404
Lubartów	131,5	138,4	9363	10143	55,1	106,2	3273	6048
Michów	103,0	116,0	4626	4862	8,8	18,9	592	1248
Niedźwiada	74,4	76,6	5731	5698	bd	22,3	13	833
Ostrówek	73,1	73,4	3102	3113	bd	18,2	bd	1163
Serniki	67,0	62,2	4479	4545	14,6	18,5	801	1382
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	859,6	972,1	47 180	49 289	134,8	267,8	9 546	17565

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Drugim czynnikiem prowadzenia racjonalnej gospodarki wodno – ściekowej jest sieć kanalizacyjna. Jej łączna długość na obszarze LGD wynosi 267,8 km i jest prawie 4 razy mniejsza niż długość sieci wodociągowej. Ostatnie lata przyniosły w tej kwestii znaczącą poprawę, bowiem w 2007 roku było to 134,8 km, co oznacza iż w ciągu 6 lat nastąpił wzrost o 98 %. W 2013 roku z kanalizacji korzystało 30 % ogółu mieszkańców obszaru LGD. Wskaźnik ten jest niższy niż w woj. lubelskim -49,7%.

Ochrona środowiska

Problemem na obszarze LGD jest również niska świadomość ekologiczna mieszkańców. W celu jej zwiększenia konieczna jest dalsza edukacja, poprzez szkolenia, warsztaty oraz akcje informacyjne o niekorzystnych skutkach, jakie wywiera działalność człowieka na środowisko. Niska świadomość ekologiczna przekłada się m. in. na słabe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, zarówno przez osoby prywatne i podmioty gospodarcze. Należy podjąć działania, które wpłyną na zwiększenie świadomości ekologicznej i dbałość o środowisko.

6. Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR

Obszar LGD cechuje wiele elementów wspólnych, zarówno w odniesieniu do posiadanych zasobów, jak i potrzeb oraz oczekiwań. Cały obszar analizowanych terenów, których dotyczy Lokalna Strategia Rozwoju leży w obrębie 10 sąsiadujących ze sobą gmin. Teren gmin wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem, tworzy zwarte terytorium. Obszar wyznaczony granicami funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania charakteryzuje się unikalnymi walorami przyrodniczymi oraz krajobrazowymi. Urozmaicone i czyste środowisko naturalne i bardzo bogata tradycja oraz uwarunkowania historyczne sprawiły, iż nadrzędnym elementem, który stanowi o odrębności obszaru są więzi kulturalne i przyrodnicze. Na obszarze LGD istnieją unikalne zasoby w skali regionalnej, w postaci dobrze zachowanych siedzib magnackich. Perłą regionu jest Muzeum Zamoyskich w Kozłowie. Na jego terenie znajduje się Muzeum Socrealizmu, jedyne tego typu muzeum w Polsce. Na obszarze LGD w miejscowości Kock, Lubartów, Firlej znajdują się także inne obiekty zabytkowe o magnackim rodowodzie jednak nie są one wykorzystywane turystycznie. W miejscowości Brzostówka, Nowa Wieś, Firlej i Kock zachowały się układy urbanistyczne wsi z licznymi przykładami drewnianych budynków. Tereny obszaru LGD są idealnym miejscem do wypoczynku dla spragnionych spokoju i kontaktu z naturą turystów, dlatego też jedną z przodujących form jakie oferuje obszar są szlaki turystyczne. Pełne wykorzystanie walorów turystycznych – krajobrazowych utrudnia słabo rozwinięta baza turystyczna.

Obszar LGD jest spójny pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej. Elementami wspólnymi dla całego terenu jest zjawisko depopulacji oraz wysokie bezrobocie. Obszar działania LGD jest obszarem typowo rolniczym, z wyraźną dominacją tej gałęzi gospodarki nad innymi. Przedsiębiorczość obszaru to głównie mikro i małe przedsiębiorstwa, nie tworzące wystarczającej ilości miejsc pracy, szczególnie dla osób z wykształceniem wyższym, pozarolniczym. Gospodarka obszaru jest w dużej mierze tradycyjna, sektor usług dotyczy przede wszystkim usług zaspokajających podstawowe potrzeby bytowe.

Obszar LGD charakteryzuje się niskim poziomem życia mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich, rosnącą liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym oraz stosunkowo wysoką migracją młodzieży. Wzrasta liczba ludzi ubogich i potrzebujących pomocy z zewnątrz w rozwiązywaniu ich najistotniejszych problemów egzystencjonalnych. Widoczna jest aktywność organizacji pozarządowych działających w obronie i interesie ludzi ubogich i pozostających bez pracy. Występuje

jednak brak mechanizmów integrujących lokalną społeczność w obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju.

Zakres fakultatywny diagnozy

7. Opis dziedzictwa kulturowego/zbytków.

Zasoby dziedzictwa kulturowego jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru LGD stanowią istotny element tożsamości świadczący o ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Pierwsze przekazy historyczne o ziemi lubartowskiej pochodzą sprzed sześciuset lat i mówią o dynamicznym rozwoju tych ziem, kiedy to wiele miast otrzymało prawa miejskie. W wielowiekowej historii powiatu lubartowskiego zaznaczyło się wielu sławnych ludzi, których nazwiska znane są do dziś w całej Polsce. Najbardziej znane postacie to: Jan Kochanowski, Bolesław Prus, Klemens Szaniawski, Leon Wyczółkowski, Józef Weyssenhoff oraz Biskup Ignacy Krasicki.

Na obszarze LGD lokalna kultura przejawia się, także poprzez:

- regionalne potrawy (ciasta drożdżowe, pierogi, bigos, pączki, flaki, zacierki, placki nadziewane kaszą),
- wyroby rękodzieła ludowego (bieżniki, serwety, obrazy, obrusy, poduszki, batiki, rzeźby z drewna, plecionki z wikliny, garncarstwo, własnoręczny wyrób biżuterii, palmy),
- działalność zespołów ludowych (m. in. Ostrowianki, Zespół Śpiewaczy Zabiele).

Na terenie LGD wielu twórców ludowych kultywuje dawne rzemiosło i obyczaje. Na lokalnych jarmarkach i festynach można zaopatrzyć się w modne kompozycje kwiatowe z zasuszonych roślin, hafty, a nawet tkane ręcznie dywaniki. Wielu rękodzielników zajmuje się wyrabianiem tzw. galanterii plecionkarskiej, która reprezentowana jest przez ozdoby choinkowe, szopki, palmy, baranki wielkanocne, lalki, stroiki itp. Rękodzieło z terenów gmin należących do LGD „Doliną Wieprza i Leśną Doliną” znajduje uznanie wśród znawców i kolekcjonerów sztuki ludowej.

Na terenie miejscowości Rokitno działa Stowarzyszenie Miłośników Twórczości Ludowej „Rokiczanka”. Jego głównym celem jest pielęgnowanie bogatej tradycji polskiej wsi, a zwłaszcza lokalnego dziedzictwa kulturowego. Stowarzyszenie prowadzi Zespół Artystyczny „Rokiczanka”. „Rokiczanka” jest zespołem ponad dwudziestoosobowym, w skład którego wchodzi kapela oraz osoby śpiewające. Na scenie występują od 2001 r., uświetniając swoimi występami odbywające się w gminie imprezy.

Na obszarze LGD znajdują się liczne przykłady wiejskiej, drewnianej zabudowy historycznej (w miejscowości Brzostówka, Nowa Wieś).

W grupie obiektów i pomników dziedzictwa kulturowego przeważają obiekty architektoniczne budownictwa ludowego i sakralnego (kościół, kapliczki, cmentarze).

Najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie LSR to:

Gmina Abramów - ołtarz w kościele parafialnym p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Abramowie, drewniany wiatrak koźlak z 1920 r. w Marcinowie, dwie murowane kapliczki z lat 30-tych XX wieku w miejscowościach Wielkolas i Glinnik, cmentarz w Marcinowie, gdzie znajduje się miejsce pochówku żołnierzy polskich, austriackich i rosyjskich poległych w czasie I wojny światowej.

Gmina Firlej – rynek z zabudową pochodzącą z końca XIX wieku, drewniany kościół parafialny zbudowany w 1880 roku, pomnik z popiersiem Piłsudskiego.

Gmina Jeziorzany - pozostałość parku folwarcznego z XIX wieku w Blizocinie, Zespół Kościoła Parafialnego p.w. św. Trójcy z końca XVIII wieku w Jeziorzanach, pozostałości Zespołu Folwarcznego z początku XX wieku w Krępie, zespół folwarczy z początku XX wieku w Przytocznie.

Gmina Kamionka - Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, zespół kościoła parafialnego w Kamionce, zespół pałacowo – parkowy w Samoklęskach, pomnik w Kozłowie upamiętniający 10-lecie niepodległości Polski, pomnik - kapliczka - obelisk w Kozłowie upamiętniający przemarsz wojsk napoleońskich, cmentarz żydowski w Kamionce, cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w Kozłowie.

Gmina Kock- Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Kocku wraz z pozostałymi elementami zespołu sakralnego, pochodzący z lat 1779-1782, kapliczka św. Heleny przy placu Jabłonowskiej z II poł. XVIII w., zespół pałacowo-parkowy z XVIII w. pałac Anny z Sapiehów Jabłonowskiej, Dom Cadyka w Kocku, mogiła Berka Joselewicza w Białobrzegach, pomnik Gen. Franciszka Kleeberga, cmentarz wojenny Żołnierzy i Oficerów WP poległych w walkach pod Kockiem w dniach 2-5.10.1939 r.

Gmina Lubartów – XIX –wieczny zespół dworski w Łucce, grodzisko „Góra Tatarska”, liczne kapliczki z XIX i I poł. XX w.

Gmina Michów- kościół parafialny w Michowie, kapliczka drewniana z XIX wieku w Ostrowie, kapliczka murowana z XIX wieku w Szczuchni oraz kapliczka murowana w Michowie, kaplica cmentarna w Michowie z XIX wieku.

Gmina Niedźwiada – park podworski w Pałecznicy, Zespół kościoła parafialnego pw. NMP Królowej Polski w Brzeźnicy Bychwaskiej, kapliczki słupowe z II poł. XIX w. w Brzeźnicy Bychwaskiej, kapliczka z figurą św. Jana Napomucena z przełomu XVIII i XIX w. w Brzeźnicy Książęcej, kapliczki z I poł. XX w. w Tarle i Zabelu.

Gmina Ostrówek – kościół parafialny pw. Świętego Józefa w Leszkowicach z początku XX w., kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ostrówku Kolonii z początku XX w., zabytkowa Aleja Lipowa w Kolonii Ostrówek, park podworski w Dębicy.

Gmina Serniki – Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Marii Magdaleny w Sernikach, kaplica cmentarna, cmentarze wojenne w Nowej Woli, kapliczki przydrożne w Brzostówce, Czarniejowie, Nowej Wsi, Nowej Woli, Wólce Zabłockiej, Wólce Zawieprzyckiej.

Życie kulturowe na terenie LGD „Doliną Wieprza i Leśną Doliną” organizowane jest przez Domy Kultury, Koła Gospodyń Wiejskich. Kultura ludowa to folklor i sztuka charakterystyczna dla społeczności zamieszkującej dany obszar. Wyrasta ona ze wspólnych doświadczeń historycznych, form gospodarowania i warunków życia. Kultura ludowa odznacza się poprzez działalność zespołów ludowych oraz imprezy nawiązujące do tradycji lokalnych i historycznych.

8. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki, informacja dotycząca liczby gospodarstw agroturystycznych, wskaźnik Schneidera.

Ziemia Lubartowska posiada wiele wyjątkowych miejsc, malowniczych zakątków, lasów zasobnych w dziką zwierzynę i pięknych jezior. Bogactwo przyrody, krajobrazu, czyste środowisko naturalne w połączeniu z cennymi obiektami kultury sakralnej i świeckiej są szansą dla wzmacniania lokalnej gospodarki i rozwoju obszaru LGD.

Obszar LGD, jako całość i każda gmina z osobna odznaczają się sprzyjającymi warunkami do uprawiania turystyki oraz różnych form rekreacji i wypoczynku. Oprócz wspomnianego potencjału leżącego w uwarunkowaniach przyrodniczo-kulturowo-historycznych niezbędna jest infrastruktura turystyczna.

Na terenie LGD znajduje się 9 obiektów noclegowych, oferujących 633 miejsca noclegowe. Obiekty zlokalizowane są w 4 gminach: Firlej, Kock, Lubartów i Niedźwiada. Infrastruktura turystyczna jest słabo rozwinięta. Tylko pojedyncze ośrodki posiadają bogatą ofertę sportowo-rekreacyjną, czyli boiska do siatkówki, koszyków i piłki nożnej, bilard, pokój zabaw dla dzieci, wypożyczalnie sprzętów. W gminie Firlej i Lubartów niektóre ośrodki posiadają zaplecze konferencyjne. Turystyka została zidentyfikowana jako branża rozwojowa LGD, dlatego należy dokonać wszelkich działań zmierzających do rozwoju infrastruktury turystycznej na obszarze LGD.

Tabela 24. Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzaju na terenie LGD.

Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzaju										
ogółem										
	Abramów	Firlej	Jeziorzany	Kamionka	Kock	Lubartów	Michów	Niedźwiada	Ostrówek	Serniki
obiekty ogółem	0	4	0	0	1	3	0	1	0	0
miejsca noclegowe	0	525	0	0	31	57	0	20	0	0
Obiekty posiadające urządzenia sportowo-rekreacyjne										
boisko do siatkówki lub koszykówki	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0
boisko do piłki nożnej	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Siłownia	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
sauna	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
bilard	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
pokój zabaw dla dzieci	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Wypożyczalnia sprzętu turystycznego	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0
wypożyczalnia sprzętu pływającego	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Obiekty z zapleczem konferencyjnym										
Z salą konferencyjną	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0
Liczba miejsc w salach konferencyjnych	0	566	0	0	0	250	0	0	0	0

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl.

W 2013 roku obszar LGD odwiedziło 6.444 turystów, w tym 268 z zagranicy, którym udzielono 27.544 noclegów (985 turystom zagranicznym). Turyści w powiecie lubartowskim stanowili 0,9% turystów odwiedzających województwo lubelskie.

Intensywność ruchu turystycznego na obszarze LGD została obliczona na podstawie wskaźnika Schneidera (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadających na 1000 mieszkańców stałych). Wskaźnik dla woj. lubelskiego wyniósł w 2013 roku 336,62, a dla obszaru LGD 109,70. W zestawieniu z potencjałem regionu wskazuje to jednoznacznie, że rozwój turystyki powinien iść w parze z szeroki pojętymi zadaniami promocyjnymi, które zintegrowałyby atrakcje turystyczne regionu. Działania promocyjne podejmowane przez jednostki samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców powinny zostać zintegrowane. Większość działań o charakterze promocyjnym powinno skupić się na tworzeniu wspólnego produktu turystycznego oraz kompleksowej oferty sprzedaży usług turystycznych.

Tabela 25. Wskaźnik Schneidera w gminach LGD w latach 2007-2013.

Gmina	Wskaźnik Schneidera						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Abramów	-	-	-	-	-	-	-
Firlej	849,78	722,72	1103,0	1202,14	739,10	616,19	567,77
Jeziorzany	-	-	-	-	-	-	-
Kamionka	189,27	279,27	308,26	230,08	137,98	243,66	20,73
Kock	-	-	-	-	-	-	55,19
Lubartów	84,13	80,52	64,87	86,97	82,31	173,64	218,49
Michów	-	-	-	-	-	-	--
Niedźwiada	-	-	-	-	-	0,95	13,85
Ostrówek	-	-	-	-	-	-	-
Serniki	-	-	-	-	-	-	-
„Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”	125,58	121,06	161,33	165,07	106,22	122,92	109,70
woj. lubelskie	283,90	313,00	301,99	305,10	301,23	318,77	336,62

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl

Na terenie LGD funkcjonuje 18 gospodarstw agroturystycznych. Oferta agroturystyki na terenie LGD jest bardzo bogata i zróżnicowana, a co najważniejsze - dostępna dla turystów przez cały rok. Podstawą działania tych gospodarstw są wygodne pokoje i smaczna domowa kuchnia, oferująca produkty regionalne. Ponadto na turystów czekają bardzo ciekawe atrakcje: dla dorosłych i dzieci, sprawnych i niepełnosprawnych, aktywnych i lubiących wypoczywać biernie w ciszy i spokoju.

Agroturystyka jest szansą dla mieszkańców wsi na dywersyfikację źródeł dochodów, ale jednocześnie reklamą powiatu dla turystów z innych części województwa, kraju oraz z zagranicy.

Potencjał do rozwoju turystyki:

- Kozłowiecki Park Krajobrazowy, położony na Równinie Lubartowskiej w odległości kilku kilometrów od północnej krawędzi Wyżyny Lubelskiej. Obejmuje on największy w pobliżu Lublina (ok.20 km) kompleks leśny oraz towarzyszące mu śródleśne łąki, bagna i stawy, a także enklawy rolniczo - osadnicze

- Pradolina Wieprza. Po rzece Wieprz prowadzi jeden z najpiękniejszych szlaków kajakowych w południowo – wschodniej Polsce. Liczne zakręty, odnogi i piękno przyrody sprawiają, że spływ jest niezapomnianą przygodą. Trasy prowadzące przez Powiat Lubartowski wynoszą ok. 30 km. Proponowane jednodniowe spływy to trasy: Zawieprzyce – Szczekarków o długości ok. 24 km oraz Szczekarków - Wola Skromowska, o długości 28 km. Turyści mogą skorzystać z funkcjonujących przystani kajakowych i wypożyczalni kajaków.
- Kąpieliska nad jeziorami w Firleju gdzie można wypożyczyć sprzęt do sportów wodnych oraz powędkować.
- Zalew w Pałecznicy z wybudowanym pomostem i altankami dla miłośników przyrody, wędkowania i aktywnego spędzania czasu wolnego. W pobliżu znajdują się dwa boiska do gry w piłkę plażową.
- Stajnia Enklawa, usytuowana w sąsiedztwie Lasów Kozłowieckich, 3 km od Muzeum Zamoyskich, w pobliżu jezior Firlej i Kunów. Można skorzystać z nauki jazdy konnej, przejażdżek bryczką lub powozem, kuligu. Stajnia oferuje również usługowy pensjonat dla koni.
- Park Linowy – największy park linowy w regionie. Składa się z pięciu tras o łącznej długości 885 metrów. Trasy są różnej trudności, w ofercie także atrakcje dla najmłodszych. W pobliżu znajduje się obóz indiański.
- Ranczo Arka– miejsce, które promuje na obcowanie z naturą. W ofercie m.in.: mini zoo, kolejka wąskotorowa, dwa stawy, atrakcje dla dzieci, przejażdżki bryczką, a zimą kulig.
- Pole paintballowe w Firleju położone w 2-hektarowym lesie ze starymi torfowiskami

Rozwijająca się od lat w regionie formą turystyki jest turystyka piesza, która w znakomity sposób łączy ze sobą takie typy turystyki jak: turystyka przyrodnicza, kulturowa i agroturystyka. Uprawiana jest głównie przez turystów indywidualnych i grupy młodzieżowe. Turystyce pieszej służy sieć szlaków turystycznych, należą do niej: szlak pieszy Osada Firlej, Firlej – Kunów, Firlej – Serock. Na obszarze LGD popularna jest, także turystyka rowerowa. Ten rodzaj turystyki pozwala na szybsze przemieszczanie się od miejscowości obfitujących w zabytki do obszarów najbardziej interesujących pod względem przyrodniczym. Na terenie LGD znajdują się następujące szlaki rowerowe: Firlej – Domek Myśliwski, Firlej – Kozłówka oraz ścieżki rowerowe: w Lasach Kozłowieckich wyznaczono sieć ścieżek rowerowych, które prowadzą do najciekawszych miejsc takich jak rezerwat „Kozie Góry”, osada Stary Tartak, stawy „Wzory”, Kozłówka. Na terenie działania LGD znajdują się także szlaki samochodowe: Szlak Partyzancki (Rąblów- Łopatki - Markuszów - Kozłówka - Lubartów - Serniki -Kaznów do Ostrowa Lubelskiego), Szlak im. generała Kleeberga: Dęblin – Kock – Radzyń Podlaski – Czemierniki.

Ogromne nie w pełni wykorzystane dotąd szanse rozwoju na obszarze LGD ma turystyka kulturowa. Są to takie formy zwiedzania regionu, gdzie głównym celem turystów jest poznanie obiektów dziedzictwa kulturowego: zabytków architektury, miejsc związanych z ważnymi wydarzeniami i postaciami historycznymi czy literackimi, ośrodków kultu religijnego, zespołów budownictwa wiejskiego.

Szansą na rozwój regionu jest stworzenie wspólnej oraz uatrakcyjnienie istniejącej sieci szlaków turystycznych na obszarze LGD.

Obszar LGD nie posiada wspólnej marki obejmującej cały region (nie ma wspólnej wizji regionu). Budowa lokalnej marki obszaru LGD wpłynie na wzrost poczucia tożsamości dzięki czemu możliwe będą kompleksowe i spójne działania promocyjne. Rozwój turystyki wiejskiej stanowi nowy kierunek w przemianach społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich. Pozwala na wykorzystanie zasobów lokalnych, uzyskanie dodatkowych dochodów, rozwój przedsiębiorczości i ekonomicznego ożywienia terenów wiejskich.

9. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych.

Produkt lokalny to najczęściej wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy regionu. Jest on produkowany w sposób nieprzemysłowy, niemasyowy, z surowców lokalnych lub przy użyciu lokalnych metod wytwarzania. Produkt lokalny to także produkt, który dla mieszkańców danego regionu jest codzienny, pospolity, natomiast dla osób z zewnątrz stanowi coś wyjątkowego i specyficznego.

Na liście produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi znalazło się 153 produkty z województwa lubelskiego. Podstawą wpisu produktu na Listę Produktów Tradycyjnych jest jakość lub też wyjątkowe cechy i właściwości wynikające ze stosowania tradycyjnych metod produkcji. O specyfice obszaru LGD świadczy wpisanie w dniu 28 lutego 2006 roku na Listę Produktów Tradycyjnych w kategorii Gotowe dania i potrawy – Pierogi Nowodworskie.

Obszar LGD jest terenem bogatym w lokalne oraz tradycyjne produkty spożywcze i rękodzielnicze.

Twórczość ludową kultywuje oraz przekazuje dawne tradycje pani Stanisława Baran z Majdanu Kozłowieckiego (gmina Lubartów). Wykonuje ona kompozycje z suszonych kwiatów i traw, a także zajmuje się wyrabianiem tzw. galanterii plecionkarskiej tj. ozdoby choinkowe, szopki, palmy, baranki, lalki, stroiki. Tradycje kontynuują również córki pani Stanisławy Baran – Wiesława Kucharzyk i Janina Wadowska z Annoboru, które znane są w całej Polsce. Pani Janina Wadowska prowadzi pokazy dla dzieci i młodzieży oraz pokazy dla studentów, które odbywają się na uczelniach, w skansenach, muzeach.

Na obszarze LGD występują liczne produkty lokalne: ciasta drożdżowe, pierogi, bigos, pączki, smalec wiejski, knedle, pyzy z różnym nadzieniem, flaki, zacierki, placki nadziewane kaszą.

Lokalne i regionalne produkty obszaru LGD są w niskim stopniu promowane. Rozwój produktów lokalnych na obszarze LGD byłby korzystny zarówno ze względów środowiskowych (wykorzystywane są naturalne zasoby środowiska), gospodarczych (nowe firmy, dochód dla mieszkańców), jak i społecznych (miejsca pracy, ciekawe zajęcie, realizacja celów życiowych, wzrost poziomu życia i przywiązania do regionu). Rozwój, promocja i sprzedaż produktów lokalnych stworzyłoby szansę poprawy sytuacji ekonomicznej w regionie, zapewniając jednocześnie pozytywne efekty środowiskowe i społeczne. Rozwój produktów lokalnych stałby się regionalnym sposobem na realizację zrównoważonego rozwoju.

10. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego [liczba gospodarstw, kierunki produkcji, osób zatrudnionych w rolnictwie, średnia powierzchnia gospodarstw].

Na obszarze LGD znajduje się znaczna liczba (55 803,37 ha) użytków rolnych. Mimo, że zdecydowaną większość użytków rolnych to grunty pod zasiewami (35 730,64 ha), duże znaczenie mają także lasy, które wraz z łąkami (11 903,22 ha) stanowią o charakterze całego obszaru. Poniższa tabela przedstawia użytkowanie gruntów na obszarze LGD.

Tabela 26. Użytkowanie gruntów na obszarze LGD.

Gminy	użytki rolne ogółem	grunty pod zasiewami	sady	łąki	pastwiska
	ha				
Abramów	6633,08	4604,71	133,70	1391,21	311,83
Firlej	5486,32	3292,38	33,45	1457,38	104,03
Jeziorzany	3067,69	1729,48	125,45	814,10	44,15
Kamionka	6434,53	4104,12	184,73	1472,09	99,62
Kock	5303,39	3562,13	61,87	961,70	79,57
Lubartów	6012,48	3671,22	110,78	950,06	47,61
Michów	7097,04	4392,00	152,99	1469,02	205,08
Niedźwiada	5711,07	3618,46	114,07	1125,92	78,56
Ostrówek	5188,39	3382,01	46,41	1228,92	113,79
Serniki	4869,38	3374,13	120,51	1032,82	36,35
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	55 803, 37	35 730,64	1 083,96	11 903,22	1 120,59

Źródło: na podstawie danych z GUS – Spis Rolny 2010 r.

Na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem” działalność rolną w 2010 r. prowadziło 12 221 gospodarstw rolnych. Największa liczba gospodarstw zlokalizowana była na terenie gminy Lubartów (1 848), Michów (1557) oraz gminy Firlej (1489), najmniej zaś na terenie gminy Jeziorzany (727).

Przewaga na obszarze LGD gleb średniej i słabej klasy wskazuje na niekorzystne warunki glebowe dla produkcji rolniczej. Uprawia się na nich głównie zboża. Niska jakość gleb stanowi podstawę do produkcji zwierzęcej.

Na terenie LGD dominują gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha (5 540 gospodarstw – 48 % ogólnej ilości gospodarstw). Gospodarstwa powyżej 15 ha stanowią 3,5 % ogólnej ilości gospodarstw. Rozdrobnienie gospodarstw, słaba klasa gleb oraz brak rynku zbytu produktów rolnych stanowi jedną z przyczyn niskiej wydajności rolnictwa. Wśród gospodarstw domowych dominują tradycyjne metody produkcji, bez nadmiernego stosowania środków chemicznych, co jest dużym atutem dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i związanego z nim przetwórstwa rolno - spożywczego. Pomimo to, na terenie realizacji LSR nie nastąpił istotny rozwój rolnictwa ekologicznego.

Tabela 27. Struktura ilościowa gospodarstw rolnych na obszarze LGD.

STRUKTURA GOSPODARSTW ROLNYCH				
Gmina	Gospodarstwa do 1 ha włącznie	Gospodarstwa od 1 do 5 ha	Gospodarstwa od 5-10 ha	Gospodarstwa powyżej 15 ha
Abramów	85	295	342	76
Firlej	434	656	310	31
Jeziorzany	251	274	127	30

Kamionka	230	665	308	59
Kock	132	467	301	35
Lubartów	538	1012	229	0
Michów	426	611	376	45
Niedźwiada	360	718	287	34
Ostrówek	127	387	240	53
Serniki	140	455	262	37
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	2 723	5 540	2782	400

Źródło: na podstawie danych z GUS – Spis Rolny 2010 r.

Słaba jakość gleb przekłada się na powierzchnię zasiewów, rodzaj upraw i hodowlę zwierząt. Przeważają uprawy zbóż, głównie żyta, pod tym względem dominują gminy Michów, Firlej. Pod względem hodowli zwierząt liderami obszaru są gminy: Firlej i Kock. Najwięcej gospodarstw rolnych zajmujących się chowem i hodowlą bydła oraz trzody chlewnej występuje w gminie Michów oraz Abramów. Chów i hodowla drobiu na obszarze LGD, występuje w gospodarstwach rolnych na terenie gmin: Michów (696), Niedźwiada (654), Lubartów (645), Kamionka (622).

Tabela 28. Pogłowie zwierząt gospodarskich na obszarze LGD [szt.]

Gmina	Bydło	Trzoda chlewna	Drób
Abramów	4593	4476	24923
Firlej	1588	4716	33889
Jeziorzany	783	1476	16157
Kamionka	3336	3726	17834
Kock	1091	5782	182935
Lubartów	925	5350	14857
Michów	2004	9474	19524
Niedźwiada	1155	3726	16789
Ostrówek	1947	5900	13533
Serniki	787	2886	21693
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	18 209	47 512	362 134

Źródło: na podstawie danych z GUS – Spis Rolny 2010 r.

11. Uwarunkowania przyrodnicze.

Obszar LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem” położony jest w granicach 3 krain geograficznych: Mazowsza, Polesia Lubelskiego i Wyżyny Lubelskiej. Znaczną część obszaru zajmują Wysoczyzna Lubartowska, a na obszarze gminy Niedźwiada Pojezierze Łęczyńsko-

Włodawskie. Równina Lubartowska zajmują obszar pomiędzy Pradolina Wieprza, a lessową krawędzią Wyżyny Lubelskiej. Pradolina Wieprza przebiega w północnej części obszaru LGD i obejmują dolny bieg rzeki oraz jej dopływ.

Według regionalizacji klimatycznej Polski obszar LGD znajduje się w obrębie Regionu klimatycznego XIX – Podlasko-Poleskiego. Warunki klimatyczne kształtują masy powietrza polarno-morskiego i polarno-kontynentalnego. Średnia roczna temperatura wynosi ok. 7,4 ° C. Najwyższe temperatury odnotowywane są w lipcu i wynoszą 18,6-19,2 ° C, a najniższe w styczniu i wynoszą średnio -2,4 do -3,0 ° C. Średnia wilgotność powietrza jest wysoka i osiąga wartość od 68 do 70 %. Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych na obszarze LGD są niższe niż w województwie lubelskim i wynoszą 540 mm. Największe opady występują w lipcu i charakteryzują się dużym natężeniem. W okresie zimowy opady są krótkotrwałe i o niewielkim natężeniu. Pokrywa śnieżna zalega średnio 70-80 dni w roku.

Największą rzeką przepływającą przez obszar LGD jest Wieprz, która jest prawym dopływem Wisły. Towarzyszą jej liczne starorzecza, będące często zbiornikami wody stojącej. Na obszarze LGD znajdują się również jeziora – Firlej i Kunów, a także zbiorniki sztuczne m.in. w Pałeczniczy gm. Niedźwiada, w obrębie miejscowości Wandzin, gm. Lubartów.

Na obszarze LGD występują gleby bielcowe i rdzawe wytworzone z piasków słabogliniastych i gliniastych, gleby pyłowe w kompleksie z brunatnymi i odgórnie oglejonymi, powstałe z piasków naglinionych i glin zwałowych lekkich. W dolinie rzeki Wieprz dominują mady piaszczyste oraz pyłowe i ilaste. Na znacznym obszarze przeważają gleby średniej i słabej jakości (IV, V i VI) klasy bonitacyjnej. Gleby słabe występują na terenie gmin: Firlej, Lubartów i Ostrówek.

Na terenie LGD występują znaczne ilości złóż kruszyw naturalnych oraz glin i torfów. Część kruszyw w postaci piasków, żwirów i iłów jest eksploatowana i wykorzystywana w lokalnym przemyśle budowlanym. Na terenie gminy Niedźwiada i Serniki znajdują się udokumentowane zasoby przemysłowe węgla kamiennego. Są to głównie węgle energetyczne.

Obszar LGD dysponuje znacznymi potencjałami, jeżeli chodzi o rozwój energii odnawialnej (OZE). Powiat należy do obszarów uprzywilejowanych do rozwoju energetyki wodnej, wiatrowej i słonecznej. Podstawą do rozwoju energetyki wodnej mogą być dwie istniejące budowle piętrzące na rzece Minina w miejscowościach Lipniak i Węgielice w gminie Michów. Ponadto areał gruntów ornych oraz tradycja rolnicza stwarza realne szanse rozwoju upraw energetycznych na obszarze LGD oraz produkcji energii z odpadów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (np. biogazu). Obszar LGD leży również w obrębie tzw. rowu lubelskiego, w pobliżu którego stwierdzono występowanie znacznych zasobów wód geotermalnych.

Szczególą rolę przyrodniczą i rekreacyjno-turystyczną odgrywają lasy. Grunty leśne na terenie LGD wg danych na 2013 r. zajmują powierzchnie 12 856,57 ha tj. 12,3 % powierzchni gmin należących do LGD. Najwięcej gruntów leśnych występuje na obszarze gmin Ostrówek, Kamionka i Firlej.

Tabela 29. Grunty leśne na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśną Doliną.”

Lp.	Gminy	Grunty leśne ogółem [ha]	% w stosunku do ogólnej powierzchni gmin
1.	Abramów	773,12	9,1
2.	Firlej	1882,87	14,9
3.	Jeziorzany	628,35	9,5
4.	Kamionka	1708,48	15,3
5.	Kock	834,43	8,3
6.	Lubartów	1408,78	8,9
7.	Michów	1880,41	13,8
8.	Niedźwiada	1228,16	12,8

9.	Ostrówek	1657,42	18,4
10.	Serniki	854,55	11,3
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem		12 856, 57	12,3

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Obszary leśne, za wyjątkiem dwóch dużych kompleksów (Kozłowiecki i Budy-Lipniak), nie przekraczają powierzchni 800 ha i stanowią rozdrobnione powierzchnie leśne. Utrudnia to prowadzenie efektywnej gospodarki leśnej z rozwinięciem zadań wielofunkcyjnych w tym (m.in. ochrona lasów, gospodarka leśna, turystyka i ostoja dla zwierzyny). Z uwagi na walory przyrodnicze oraz bliskość Lublina, Lasy Kozłowieckie nazywane są „zielonymi płucami Lublina”.

Obszar LGD jest bogaty w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Obszary prawnie chronione zajmują 24 659,4 hektarów (23,6% powierzchni gmin wchodzących w skład LGD) i stanowią je rezerwy przyrody (41 ha), parki krajobrazowe (5 087,0ha), obszary chronionego krajobrazu (19.199 ha) i 38 pomników przyrody. Na terenie powiatu zostały wyznaczone dwie ostoje, które wchodzą w skład obszarów NATURA 2000. Są to: ostoja siedliskowa *Dolny Wieprz* (na styku gmin Jeziorzany i Michów) oraz ostoja ptasia *Dolina Tyśmienicy* (na granicy gmin Ostrówek i Kock).

Tabela 30. Obszary prawnie chronione oraz pomniki przyrody na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”.

Gminy	Obszary prawnie chronione ogółem	Rezerwy przyrody	Parki krajobrazowe	Obszary Chronionego Krajobrazu	Użytki ekologiczne	Pomniki przyrody
	ha					sztuki
Abramów	1781,0			1781,0		5
Firlej	5823,3			5469,0	358,2	3
Jeziorzany	3150,0			3150,0		-
Kamionka	2462,0		672,0	1790,0	2,6	10
Kock	3849,0			3849,0	33,9	5
Lubartów	4429,2	41,0	4415,0		14,20	4
Michów	3160			3160,0	9,7	2
Niedźwiada	1,6				1,6	1
Ostrówek						-
Sernik	3,3				3,3	4
Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem	24 659,4	41,0	5087,0	19199,0	423,5	34

Źródło: na podstawie danych z GUS - www.bdl.pl, stan na 31.12.2013 r.

Do obszarów chronionych zlokalizowanych na obszarze LGD zaliczają się:

- „*Kozłowiecki Park Krajobrazowy*”, obejmujący największy w okolicach Lublina kompleks leśny (6.121 ha) z cennymi gatunkami roślin i zwierząt wraz z otuliną. Celem powołania parku jest zachowanie walorów przyrodniczych, kulturowych historycznych, krajobrazowych i turystycznych środowiska ze szczególnym uwzględnieniem ekosystemów. Kozłowiecki Park Krajobrazowy ma równinny charakter, jednak występują w rzeźbie terenu ciągi wydmy, wzgórza morenowe i tarasy zalewowe. Ponad 90% parku stanowią lasy. Przeważają bory świeże, bory wilgotne, bory mieszane sosnowo-dębowe, fragmenty boru bagiennego, świetlistych dąbrów, suchych borów sosnowych, olsów oraz w dolinie Mininy i Krzywej Rzeki - łęgów wierzbowo-topolowych i jesionowych.

Występuje tu bardzo rzadki dąb bezszypułkowy. W obrębie parku występują bogate florystycznie śródleśne łączki, bagienka i oczka wodne, a także zespoły stawów. Stanowią one ostoje ptaków wodnych. Na terenie parku stwierdzono występowanie m.in. żółwia błotnego, bociana czarnego i orlika krzykliwego.

- *Rezerwat Przyrody „Kozie Góry”*, położony w kompleksie Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego, ustanowiony w celu ochrony dębu bezszypułkowego. Okazy dębów osiągnęły wiek 120-150 lat. W rezerwacie stwierdzono występowanie: 14 gatunków drzew, 6 gatunków krzewów, 91 gatunków roślin kwiatowych i paprotników oraz 12 gatunków mszaków. Fauna rezerwatu jest tu typowa dla wnętrza dużych kompleksów leśnych. Występują tu gatunki zwierząt objęte ochroną ścisłą: myszołów, jastrząb, krogulec, muchołówka białoszyja, muchołówka żałobna, muchołówka szara, kowalik, sikora bogatka, sikora modraszka, sikora sosnówka, sikora czarnogłówka, strzyżyk, drozd śpiewak, kos, gołąb grzywacz, turkawka, puszczyk, kukułka, dzięcioł duży, krętogłów, sójka, wilga, rudzik, kapturka, raniuszek, słonka, świstunka leśna. Ponadto występują: lis pospolity, borsuk, dzik, sarna, jeleń szlachetny, daniel, jenot, kuna leśna, padalec zwyczajny, zaskroniec zwyczajny, jaszczurka zwinka, żmija zygzakowata, ropucha szara, żaba trawna, rzekotka drzewna, jeż zachodni, łasica, gronostaj, wiewiórka pospolita.
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozł Bór”*, znany między innymi z występowania rzadkich gatunków nietoperzy, jest chroniony ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach. Obejmuje część gmin Kamionka i Abramów. Wschodnia granica OCK Kozł Bór pokrywa się z granicą otuliny Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego. Utworzony został w celu ochrony walorów krajobrazowych mozaik lasów i łąk oraz zachowania powiązań przestrzennych między terenami o wysokiej aktywności biologicznej.
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”*, stanowiący ostoję dla wielu ginących gatunków ptaków wodno-błotnych. Wyróżnia się krajobrazem ze zróżnicowanymi ekosystemami. Jest wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką, wypoczynkiem oraz pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Ośią ekologiczną OCK jest dolina rzeki Wieprz. Występują tu zbiorowiska grądu subkontynentalnego lipowo-dębowo-grabowego i kontynentalne bory mieszane. W okolicy stawu Lipniak stwierdzono występowanie wielu gatunków roślin rzadkich i chronionych: żabieniec lancetowaty, salwinia pływająca i wolffia bezkorzeniowa. Najcenniejsze gatunki fauny na terenie OCK Pradolina Wieprza, związane są z występującymi zbiornikami wodnymi i otaczającymi je łąkami: Jezioro Firlej i Kunów oraz kompleks stawów Lipniak. Do występujących tu najcenniejszych gatunków zwierząt zaliczamy: bączka, zimorodka, brzegówkę, rybitwę czarną, kszyska, bręczkę, remiza, dziwonie, srokosza, derkacza i przepiórkę. W obrębie stawów Lipniak występują płazy: traszka zwyczajna, ropucha szara, kumak nizinny, rzekotka drzewna, żaba wodna, żaba śmieszka, żaba trawna, i gady: zaskroniec zwyczajny.
- *Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”*, będący rozległym kompleksem leśnym z rzadkimi gatunkami drzew. Stworzony został w celu ochrony zwartego, dobrze zachowanego kompleksu leśnego, który zdecydowanie warto zobaczyć, gdyż udział starodrzewu przekracza tutaj 30%. Jego powierzchnia wynosi 2 069 ha. Jest to obszar zwarty, zróżnicowany fitosocjologicznie, gdzie przeważają sosnowe bory suche i świeże. Jest to ciekawe miejsce również ze względu na występującą tu bogatą faunę (m.in. bielik i błotniak stawowy) oraz florę, np. **grązel żółty i grzybień biały** w stawie Tyśmianka.
- *użytki ekologiczne* to śródleśne powierzchnie zabagnione, torfowiska oraz śródleśne łąki, porośnięte brzozą, olszą, wierzbą, dębem, sosną, grabem oraz krzewami kruszyny, czeremchy, leszczyny tworzącymi zarośla o różnym stopniu zadrzewienia. Uznanie tych powierzchni za użytki ekologiczne miało na celu ochronę cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym unikatowych środowisk i pozostałości ekosystemów. Z gospodarczego punktu widzenia są to zazwyczaj tzw. nieużytki.
- *Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Tyśmienicy* PLB060004, obejmuje fragment doliny Tyśmienicy od Ostrowa Lubelskiego do wsi Górka Kocka. W terytorialnym zasięgu powiatu znalazł się ww. obszar, obejmujący środkowy i dolny odcinek doliny Tyśmienicy. Doline

pokrywają wilgotne łąki z płatami turzycowisk. Mimo że większość doliny została przygotowana do prowadzenia intensywnej gospodarki łąkarskiej, z powodu zaniechania wypasu i koszenia ulega wtórnemu zabagnieniu. Bardzo cennymi siedliskami w dolinie są starorzecza, a także powstałe w efekcie ludzkiej działalności torfianki, z których znaczna część obecnie ulega degradacji w wyniku wypłycenia i sukcesji łożowisk. W torfiankach stwierdzono występowanie strzebli błotnej i żółwia błotnego. Na obrzeżach doliny miejscami utrzymały się pozostałości naturalnych olsów. Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej E 64. Na jej terenie dotychczas stwierdzono ok. 270 gatunków ptaków, w tym ok. 150 lęgowych, z czego ok. 240 na stawach rybnych w Siemieniu. Z tej liczby wszystkich obserwowanych gatunków 39 jest wymienionych w Załączniku I DP, z czego 26 to gatunki lęgowe i 5 prawdopodobnie lęgowe.

- *Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Dolny Wieprz PLH060051* jest rozległą, płaską doliną rzeczną z bogatym mikroreliefem (piaszczyste wzniesienie i muliste obniżenia). Koryto rzeki zachowało naturalny, silnie meandrujący charakter. Towarzyszą mu liczne starorzecza i zastoiska. Do doliny głównej uchodzi kilka małych dolin rzecznych (m.in. Mininy). W dolinie Wieprza położonych jest kilka kompleksów stawów. Lokalnie występują płaty łągów i zakrzaczeń wierzbowych oraz płaty muraw napiaskowych. Naturalna dolina Wieprza, z licznymi meandrami i starorzeczami to najlepszy przykład "półnaturalnego krajobrazu dużej doliny rzecznej" w tej części Polski. Dolina pełniąc funkcję korytarza ekologicznego o randze krajowej. Jest ważną ostoją siedlisk podmokłych i okresowo zalewanych łąk z załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Stwierdzono występowanie 7 rodzajów siedlisk przyrodniczych z tego załącznika, zajmujących łącznie 37% obszaru. W ostoi znajduje się jedyne istniejące w Polsce, stanowisko zastępcze marsylii czterolistnej *Marsilea quadrifolia*. Roślina została tu wprowadzona w latach 1995-2000. Ponadto występuje tu 7 gatunków zwierząt z załącznika II Dyrektywy. Jest to też ważna ostoja ptaków wodno - błotnych. Rozległy, otwarty teren ma bardzo duże walory krajobrazowe.

12. Metodologia opracowania diagnozy

Przedstawiony powyżej opis obszaru i ludności został dokonany w oparciu o następujące metody i techniki badawcze:

1. Analizę danych statystycznych przeprowadzoną na podstawie danych statystyczny GUS na dzień 31 grudnia 2013
2. Analizę desk research **polegającą na analizie już istniejących dostępnych danych pochodzących z różnych źródeł, takich jak Internet, raporty analityczne, zestawienia danych statystycznych oraz wzajemnej ich weryfikacji i scaleniu.**
3. **Przeprowadzone konsultacje ze społecznością lokalną z zastosowaniem czterech metod partycypacyjnych:**
 - a. **badania ankietowych;**
 - b. **zogniskowanego wywiadu grupowego**
 - c. **warsztatów strategicznych**
 - d. **konsultacji społecznych.**

Wynikiem zastosowanych metod partycypacyjnych było przede wszystkim precyzyjne zdefiniowanie obszarów problemowych dotyczących m. in. rynku pracy, przedsiębiorczości, turystyki, wspierania grup defaworyzowanych, czy też infrastruktury społecznej. Zebrane od społeczności lokalnej rekomendacje, uwagi oraz opinie zostały uwzględnione w diagnozie niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju. Szczegółowe informacje na temat zastosowanych metod partycypacyjnych na każdym etapie procesu opracowania LSR zostały zawarte w poprzedniej części dokumentu.

13. Spis tabel

- Tabela 1. Struktura ludności na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”.
- Tabela 2. Struktura wiekowa i charakterystyka zmian demograficznych w LGD.
- Tabela 3. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym oraz ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarze LGD
- Tabela 4. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia (2011 rok).
- Tabela 5. Struktura podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin obszaru LGD w 2013 r.
- Tabela 6. Klasy wielkości podmiotów gospodarczych na obszarze funkcjonalnym LSR w 2013 roku.
- Tabela 7. Wskaźnik przedsiębiorczości dla gmin obszaru LGD w latach 2007-2013.
- Tabela 8. Pracujący na 1000 ludności na obszarze LGD w latach 2007-2013.
- Tabela 9. Pracujący według sekcji PKD 2007 na obszarze LGD w latach 2007-2013.
- Tabela 10. Stopa bezrobocia na obszarze LGD [%].
- Tabela 11. Bezrobotni zarejestrowani na obszarze LGD wg. stanu na dzień 31.12.2014 r.
- Tabela 12. Struktura osób bezrobotnych na obszarze LGD na podstawie danych dla powiatu lubartowskiego.
- Tabela 13. Przeciętne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej na obszarze LGD w latach 2007-2013.
- Tabela 14. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze LGD w latach 2007-2013 wpisane do rejestru REGON.
- Tabela 15. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców na obszarze LGD w latach 2007-2013.
- Tabela 16. Powody przyznania pomocy społecznej przez ośrodki pomocy w powiecie lubartowskim w latach 2007-2013.
- Tabela 17. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego.
- Tabela 18. Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego.
- Tabela 19. Opieka przedszkolna w gminach LGD w 2013 r.
- Tabela 20. Szkolnictwo podstawowe w gminach LGD w 2013 r.
- Tabela 21. Szkolnictwo gimnazjalne w gminach LGD w 2013 r.
- Tabela 22. Instytucje kultury i biblioteki na obszarze LGD.
- Tabela 23. Infrastruktura komunalna na obszarze LGD.
- Tabela 24. Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzaju na terenie LGD.
- Tabela 25. Wskaźnik Schneidera w gminach LGD w latach 2007-2013.
- Tabela 26. Użytkowanie gruntów na obszarze LGD.
- Tabela 27. Struktura ilościowa gospodarstw rolnych na obszarze LGD.
- Tabela 28. Pogłowie zwierząt gospodarskich na obszarze LGD [szt.].
- Tabela 29. Grunty leśne na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśną Doliną.”
- Tabela 30. Obszary prawnie chronione oraz pomniki przyrody na obszarze LGD „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”.

14. Spis wykresów i rysunków

- Wykres 1. Zmiana liczby ludności obszaru LGD w latach 2007-2013.
- Wykres 2. Zmiana salda migracji na obszarze LGD w latach 2007-2013.
- Wykres 3. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sekcji PKD 2007.
- Rysunek 1 Zapotrzebowanie na Internet stacjonarny w gminach powiatu lubartowskiego, stan na 4 grudnia 2015 roku.

15. Analiza desk research

- Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „Doliną Wieprza i Leśnym Szlakiem”.
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Lubartów na lata 2015-2020,
- Strategia Rozwoju Gminy Abramów na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Gminy Firlej na lata 2008-2015,
- Strategia Rozwoju Gminy Michów na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Gminy Ostrówek na lata 2008-2020,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Miasta i gminy Kock na lata 2008-2015,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Kamionka na lata 2007-2015,
- Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Serniki na lata 2008-2015,
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Lubartowskim na lata 2014-2020,
- Dane Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2007-2013.
- Dane Powszechne Spisu Rolnego 2010 roku,
- Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Lubartowie,
- Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie,
- Dane Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej,
- Ocena zasobów pomocy społecznej za 2014 rok, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie,
- „Terytorialne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce”, MPiPS,
- Urząd Komunikacji Elektronicznej RP, <http://www.uke.gov.pl>,